

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ
НА РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА»**
(25-26 жовтня 2019 року)

Полтава
2019

УДК 340.13(063)
С 91

Сучасні погляди на реформування законодавства. Матеріали
С 91 науково-практичної конференції (м. Полтава, 25-26 жовтня 2019 р.). –
Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2019. – 100 с.
ISBN 978-617-7640-70-6

У збірнику представлені матеріали науково-практичної конференції «Сучасні погляди на реформування законодавства». Розглядаються загальні питання історії та теорії держави та права, міжнародного публічного та приватного права, цивільного, адміністративного права та процесу, кримінального, кримінально-виконавчого права, кримінології та інше.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться юридичною наукою, а також для широкого кола читачів.

УДК 340.13(063)

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Денисенко В.В. ПРАВОРОЗУМІННЯ ЯК КАТЕГОРІЯ ДОКТРИНАЛЬНОЇ ПРАВОСВІДОМОСТІ	5
Сєдова П.І. СУДОВІ РІШЕННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ	9
Федик Л.Б. ОБҐРУНТУВАННЯ ДИСИДЕНТАМИ СВОБОДИ, РІВНОСТІ І СПРАВЕДЛИВОСТІ ЯК ОСНОВИ ПРАВ ЛЮДИНИ.....	12

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Акуленко Т.М. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ СПОРТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ, ЯКА НАСТУПАЄ ЗА ВЖИВАННЯ ДОПІНГУ В МІЖНАРОДНОМУ СПОРТИВНОМУ ПРАВІ	16
Пишняк Я.В. ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ	20

ЕКОЛОГІЧНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ ПРАВО

Найда Д.І. ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНО СТВОРЕНИХ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК.....	24
--	----

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Здинок М.А. ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ПРАВА НА ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ	28
Кисель А.С. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ НОТАРІАЛЬНОГО ПОСВІДЧЕННЯ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ	32
Красюк К.О. КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	36
Мартинюк Т.М. СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИВАТНОГО І ПУБЛІЧНОГО ПРАВА В РЕГУЛЮВАННІ СПАДКОВИХ ВІДНОСИН, ОБ'ЄКТОМ ЯКИХ ВИСТУПАЮТЬ КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ	40
Черкасов Д.О. ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ХАРАКТЕРНИХ РИС ЦИВІЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ШКОДУ, ЗАВДАНУ ДЕФЕКТОМ В ПРОДУКЦІЇ	43

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Малик В.Г. СТАН ЗАХИСТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В УКРАЇНІ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ У ЦЬЙ СФЕРІ.....	48
Носік Ю.В., Тимошук Л.І. ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВІДТВОРЕННЯ ІСНУЮЧИХ ТВОРІВ ШЛЯХОМ ВИШИВАННЯ.....	51

СІМЕЙНЕ ПРАВО, ЖИТЛОВЕ ПРАВО

Савицький А.Я.

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ КУРС УКРАЇНИ:

РЕФОРМУВАННЯ СФЕРИ УПРАВЛІННЯ ТА ОБСЛУГОВУВАННЯ

БАГАТОКВАРТИРНИХ ЖИТЛОВИХ БУДИНКІВ 54

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Жиляєва Я.В., Пилипенко А.А.

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ДОСТАТНІЙ РІВЕНЬ ЖИТТЯ 58

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Гладкий В.В.

ОЗНАКИ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ 62

Мурадлі Ф.М.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЗДІЙСНЕННЯ САНІТАРНО-ЕПІДЕМІОЛОГІЧНОГО

НАГЛЯДУ ЗА ЗАКЛАДАМИ ГРОМАДСЬКОГО ХАРЧУВАННЯ 66

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Лека Ю.В.

КЛАСИФІКАЦІЯ МОТИВІВ ЗЛОЧИНУ: НАУКОВІ ПІДХОДИ 70

Маслюк Ю.В.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗА ВЧИНЕНІ КРИМІНАЛЬНІ ДІЯННЯ 74

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ

Березанська О.О.

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДО РОБОТИ

З КОМП'ЮТЕРНИМИ ТЕХНОЛОГІЯМИ В КРИМІНАЛІСТИЦІ 79

Данильчук В.Г.

ВИЗНАЧЕННЯ ДИСТАНЦІЇ БЛИЗЬКОГО ПОСТРІЛУ

ПРИ СТРІЛЬБІ ІЗ САМОЗАРЯДНОГО МИСЛИВСЬКОГО КАРАБІНУ

«ОП-СВТ» КАЛІБРУ 7,62X54R 83

Жеребак В.С.

СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ МОЛЕКУЛЯРНО-ГЕНЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

БІОЛОГІЧНИХ СЛІДІВ ЛЮДИНИ 86

Караченцева Є.В.

КОМУНІКАТИВНІ ВІДНОСИНИ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА,

МОВЛЕННЄВИЙ ВПЛИВ ТА МОВЛЕННЄВІ МАНІПУЛЯЦІЇ

ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ 91

Сливка І.Ю.

ЗНАЧЕННЯ УЗОРУ ШАЛАМАХА ЯК ОКРЕМОЇ ОЗНАКИ

В ТРАСОЛОГІЧНІЙ ЕКСПЕРТИЗІ 95

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Денисенко В.В.

студент,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ПРАВОРОЗУМІННЯ ЯК КАТЕГОРІЯ ДОКТРИНАЛЬНОЇ ПРАВОСВІДОМОСТІ

Інтерес сучасної юридичної науки до праворозуміння та правосвідомості детермінується не лише колом численних об'єктивних і суб'єктивних причин, а й конкретними закономірностями. Історичний аналіз генези питання праворозуміння в системі юридичного знання дає підстави вважати, що для кожного історичного етапу розвитку суспільства характерна активізація наукових зусиль, спрямованих на розвиток конкретних концепцій праворозуміння. Панівні нині уявлення про праворозуміння піддаються критиці, тривають пошуки нових теоретичних концепцій праворозуміння, окремі з них через наукову неспроможність зазнають фіаско, кануть у небуття. Однак дискурс триває, тепер загально визнано, що на формування типів праворозуміння найбільше вплинули позитивізм, юснатуралізм і лібертарний соціологізм. Кожна з цих концепцій пропонує своє бачення сутності права та правової дійсності, проте жодна з них не може претендувати на абсолютність істини, що пов'язано передусім із особливою складністю й багатогранністю об'єкта дослідження – права.

Чимало науковців (С. Алексєєв, В. Бабаєв, Л. Бутько, А. Венгерова, В. Гойман, В. Графський, С. Гусарєв, В. Дудченко, В. Казимирчук, В. Карташов, М. Кельман, Д. Керімов, М. Козюбра, В. Кудрявцев, Е. Кузнєцов, В. Лазарєв, В. Лапаєва, Р. Лівшиц, В. Любашиць та ін.) пропонують власні моделі праворозуміння, основані на теорії природного права, на синтезі різних підходів до права, або захищають позиції класичного юридичного позитивізму в контексті вивчення різних проблем теорії й філософії права.

Мета статті – розкрити сутність феномена праворозуміння як категорії доктринальної правосвідомості, тобто наукової категорії, що пов'язується з науковим пізнанням права, відображає розумову діяльність людини, спрямовану на пізнання права і правової дійсності.

У час розбудови України як демократичної, правової держави відбувається реформування правової системи. Тому проблема праворозуміння має не тільки значну пізнавальну і теоретичну цінність, а й практичну, адже надзвичайно важливо законодавцеві в правотворчій діяльності враховувати домінування в суспільстві оптимальних типів праворозуміння. Усвідомлення того, що право може виражатися в різних формах буття, дасть змогу краще зрозуміти правову матерію, спрогнозувати її розвиток у майбутньому й уникнути помилок у правотворчій і правозастосовній діяльності.

Проте варто зауважити, що ототожнення понять «праворозуміння» і «право» є некоректним. У дефініції останнє тлумачиться як комплексне поняття, що охоплює історичні передумови, закономірності виникнення та розвитку права; структуру, ознаки, функції й принципи права; правосвідомість; правовідносини; співвідношення права як суспільного явища з мораллю, законом, правами і свободами людини, владою, політикою, юридичною практикою тощо [6, с. 63–64].

Енциклопедична інтерпретація права в об'єктивному аспекті подається у вузькому та широкому розуміннях. У першому право розглядається як «система загальнообов'язкових, формально визначених норм, установлених і забезпечуваних силою держави і спрямованих на регулювання поведінки людей та їхніх колективів відповідно до прийнятих у цьому суспільстві правил соціально-економічного, політичного й духовного життя». Об'єктивне право в широкому значенні – це «...правові погляди та позиції, що виражають соціальні інтереси й закріплені в системі суспільних правил поведінки, які встановлені та забезпечені державою й регулюють суспільні відносини» [10, с. 732]. У такому визначенні синтезуються праворозуміння у вигляді правової ідеології, правосвідомості, правових концепцій і норми права, що вводять нормативну міру суспільної поведінки.

Обґрунтовано вважається, що праворозуміння є базовою основою правосвідомості як сукупності уявлень, які впливають на мотивацію поведінки, і системи поглядів, що є основою для законотворчого процесу, застосування й дотримання права [7, с. 108].

Аналіз різноманітних наукових підходів до визначення цього термінопоняття надав М. Козюбрі можливість зробити, на нашу думку, правильний висновок, що здебільшого праворозуміння розглядається як категорія доктринальної правосвідомості, тобто наукова категорія, що пов'язується з науковим пізнанням права [4, с. 13]. Ця думка певною мірою відображена в тезі, яку висунув один із найвідоміших теоретиків права на пострадянському просторі – С. Алексєєв, котрий пише, що «праворозуміння є певною насамперед науковою категорією, яка відображає процес і результат цілеспрямованої розумової діяльності людини, що містить пізнання права, його оцінку і ставлення до нього як до цілісного соціального явища» [1, с. 169].

Указуючи на значення гносеологічних аспектів право розуміння, О. Лейст під вивченням права розуміє «систематичне й цілеспрямоване набуття і поповнення знань про право в процесі навчання й практичної діяльності професійних юристів, викладачів і наукових співробітників», тобто йдеться про зміст і розвиток професійного та доктринального рівнів правосвідомості [5, с. 217]. Отже, визначаються три рівні пізнання права, кожен із яких по-своєму впливає на формування праворозуміння.

Перший – практична юриспруденція, тобто знання права в дії та використання цих знань у процесі вирішення конкретних суспільних питань. Юридична діяльність потребує поєднання абстрактного й конкретного, виокремлення правового аспекту будь-якої проблеми, що розглядається, узагальнення та класифікації різноманітних юридично значущих явищ, подій, фактів.

Другий – поступовий розвиток права, процес ускладнення правової системи, що призводить до певних теоретичних узагальнень знань про право. Однак поява теорії права стала можливою тільки тоді, коли право як масштаб і норма свободи поширилося на всіх людей, виникла загальна теорія права, яка базувалася на законодавстві й практичній юриспруденції.

Третій – найвищий рівень пізнання права – філософія права, що осмислює право як соціальний феномен, який є складовою культури в контексті цивілізаційного розвитку, має у своїй основі ідеали та ціннісні орієнтації [5, с. 220–222]. Отже, усі три рівні пізнання права пов'язані з праворозумінням.

Виходячи з цих положень, науковець переконаний, що праворозуміння як осмислення правової дійсності є складовою правової думки. Актуалізація надбань правової думки, вивчення та

переосмислення її здобутків на різних історичних етапах розвитку людства становить основу формування такого праворозуміння, яке було б адекватним сучасному станові суспільства, що змінюється швидше, ніж відбувається осмислення цих змін. Безумовно, на динаміку подібних процесів впливає багато об'єктивних і суб'єктивних чинників, однак важливо для суспільного поступу постійно відстежувати, як люди розуміють право, адже від цього залежить те, як його застосовують. Неправильне його розуміння зазвичай призводить до неправильного користування ним, про що свідчить вітчизняна правозастосовна практика. З огляду на це варто шукати вихід із такої ситуації й очевидно, що це завдання насамперед вітчизняного правознавства.

Отже, праворозуміння розглядається насамперед як теоретична конструкція, яка існує у свідомості людини та допомагає зрозуміти певні явища об'єктивної дійсності. Це досягається шляхом осмисленого сприйняття сутності права, яке залежно від історичного контексту позначає свободу, справедливість, правила, баланс інтересів, а в новітній історії – ще й певні інтереси (потреби), відносини, почуття (емоції), вимоги суб'єктів. Отже, з'являється певний механізм праворозуміння: спочатку людина пізнає, досліджує, аналізує конкретні правові явища, осмислює їх, відображає у своїй свідомості певними образами, чому сприяє усвідомленню розуміння сутності права, яким позначається сукупність суттєвих, необхідних ознак цього багатоаспектного явища. праворозуміння є категорією доктринальної правосвідомості, тобто науковою категорією, що пов'язується з науковим пізнанням права. Праворозуміння відображає розумову діяльність людини, спрямовану на пізнання права та правової дійсності, його оцінювання і ставлення до нього як до соціального явища й фундаментальної цінності сучасної цивілізації.

Список використаних джерел:

1. Алексеев С.С. Теория права / С.С. Алексеев. – М. : БЕК, 1994. – 224 с.
2. Андрусяк Т.Г. До питання про співвідношення праворозуміння та правової думки / Т.Г. Андрусяк // Альманах права : Праворозуміння та право реалізація: від теорії до практики. – Вип. 2. – К. : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2011. – С. 66–67.
3. Дудченко В.В. Традиція правового розвитку : плюралізм правових вчень : [монографія] / В.В. Дудченко. – Одеса : Юридична література, 2006. – 2 с.
4. Козюбра М. Праворозуміння: поняття, типи та рівні / М. Козюбра // Право України. – 2010. – № 4. – С. 10–21.

5. Лейст О.Э. Сущность права. Проблемы теории и философии права : [монография] / О.Э. Лейст ; под ред. проф. В.А. Томсинова. – М. : Зерцало, 2008. – 452 с.

6. Лук'янова Г.Ю. Комплементаризм праворозуміння: актуальні наукознавчі аспекти : [монографія] / Г.Ю. Лук'янова ; передм. та заг. ред. проф. М.С. Кельмана. – Львів : ПП Сорока Т.Б., 2014. – 214 с.

7. Мамут Л.С. Правосознание / Л.С. Мамут // Общественное сознание и его формы / предисл. и общ. ред. В.И. Толстых. – М. : Политиздат, 1986. – 367 с.

8. Рабінович П. Сутність праворозуміння / П. Рабінович // Право України. – 2007. – № 9. – С. 3–6.

9. Теорія держави і права : основні поняття, категорії, правові конструкції та наукові концепції : [навчальний посібник] / за ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 400 с.

10. Тихомирова Л.В. Юридическая энциклопедия / Л.В. Тихомирова, М.Ю. Тихомиров ; под ред. М.Ю. Тихомирова. – 6-е изд., дополн. и перераб. – М. : Изд. Тихомирова М.Ю., 2009. – 1088 с.

11. Філософський енциклопедичний словник / під гол. ред. В.І. Шинкарука. – К. : Абрис, 2002. – 742 с.

12. Цвік М. Про сучасне праворозуміння / М. Цвік // Вісник Академії правових наук України. – 2001. – № 4(27). – С. 3–13.

Сєдова П.І.

студент,

Інститут управління і права

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

СУДОВІ РІШЕННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ

За думкою Марка Туллія Цицерона, чесна людина, сідаючи в суддівське крісло, забуває про особисті симпатії [1]. Так, дійсно, обіймаючи посаду судді, людина має чітко виконувати приписи законів та виносити рішення на основі них, обґрунтовуючи необхідність застосування саме цієї статті, або пункту. Проте, сягнувши в глибину віків, чи завжди було так? Які саме рішення виносили судді та які були їх види.

Вивчення проблеми виникнення судового процесу та судового рішення, як явища займалися такі науковці, як: І.Л. Бєлий, Д.Д. Грімм, Д.І. Мейєр, Є.М. Орач і т.д. [4].

Дослідження природи судового рішення, як явища та його класифікації не можливе без виявлення витоків останнього, адже історичне пізнання процесу розгляду цивільних справ сприяє правильному формуванню дослідженого предмета.

Так, звертаючись, до курсу Римського права можливість встановлення чіткої класифікації, як власне і самого поділу судових рішень не було. Проте, впевнено можливо зауважити, що на стадії «*judicium*», правовою основою прийняття судового рішення є Закон XII таблиць, звичаєве право, відповідні постанови народних зборів тощо. Окрім, того дослідженню підлягає процес не лише за формою, та і за змістом. За думкою деяких науковців, дослідників римського права система позовів, що існувала і цивільному процесі є своєрідною диференціацією проваджень, при якому, через наявну велику кількість формальностей, містить особливу процедуру, що відображає видову специфічність форми [4].

Загальновідомим, є факт того, що рішення в будь-якому його прояві (ст. 258 ЦПК України), є формою вираження думки судді, в кожному конкретному випадку. Тобто, рішенням є головний процесуальний документ, яким вирішується справа по суті, основна правова вимога в спорі [2].

Виходячи, із встановленої вище статті, впливає і класифікація судових рішень. Ними є : рішення, постанова, ухвала, судовий наказ. Проте, при вивченні питання більш глибоко, можливо встановити, що ухвали суду також мають певну диференціацію. Адже існує певна когорта справ, вирішення яких закінчується постановленням ухвали. Наприклад, справи, стосовно дії або бездіяльності державного виконавця. Так, особа звернулась зі скаргою до Хмельницького міськрайонного суду Вінницької області стосовно бездіяльності посадових осіб виконавчої служби Хмельницького міськрайонного управління юстиції Вінницької області. Свою позицію скаржник обґрунтовує тим, що рішенням Хмельницького міськрайонного суду Вінницької області від 30.08.2016 у справі № 149/1983/16-ц зі скаржника (відповідача у минулому провадженні) було стягнуто 11219 гривень 86 копійок боргу, відкрите виконавче провадження, накладено арешт на майно. Скаржник звернулась до відділу державної виконавчої служби

Хмельницького міськрайонного управління юстиції Вінницької області з заявою про зняття арештів оскільки повністю розрахувалася з кредитором, однак відмова була обґрунтована тим, що виконавчий лист по даному провадженню повернений стягувачу без виконання, як такий що не підлягає виконанню, а тому державний виконавець не може здійснювати будь-які виконавчі дії. Дослідивши матеріали справи, суд дійшов висновку зобов'язати відділ державної виконавчої служби Хмельницького міськрайонного управління юстиції Вінницької області зняти арешт та заборону відчуження з майна боржника ОСОБИ_1. В залежності від інстанційності, судові рішення також мають свою класифікацію. Окрім того, серед видів рішень не вказано, окрему думку судді, що по суті як вияв внутрішнього переконання, також має місце в класифікації останнього [5].

Виходячи із вище встановленого, необхідно сказати, формально цивільний процес, як явище був відомим, ще за часів Давнього Риму. Проте, форма вираження дещо відрізнялась від тієї, що існує зараз. В Цивільному процесуальному кодексі України не відсутнє визначення судового рішення, як і його класифікації. Тому в цьому контексті, необхідне законодавче закріплення даних понять, для відсутності колізійності цивільно-правових норм.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України № 254к/96-ВР від 26.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 10.10.2019).
2. Цивільний процесуальний кодексу України № 1618-IV від 18.03.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 10.10.2019).
3. Н.Богданова. Великі думки великих людей. 2017. Видавництво АСТ. URL: <https://www.litres.ru/n-bogdanova-2/velikie-mysli-velikih-ludey/chitat-onlayn/> (дата звернення: 10.10.2019).
4. Зуб О.Ю. Спрощені судові процедури: Досвід стародавнього Риму. *Університетські наукові записки*. 2014. № 3(51). С. 84-89.
5. Рішення Хмельницького міськрайонного суду Вінницької області стосовно бездіяльності посадових осіб. 2019 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74510115> (дата звернення: 10.10.2019).

Федик Л.Б.

*кандидат історичних наук, доцент,
Університет Короля Данила*

ОБҐРУНТУВАННЯ ДИСИДЕНТАМИ СВОБОДИ, РІВНОСТІ І СПРАВЕДЛИВОСТІ ЯК ОСНОВИ ПРАВ ЛЮДИНИ

Ідеологія в СРСР будувалася на ідеях рівності і справедливості, однак із особливим трактуванням останніх. Оскільки всі сфери життя суспільства перебували під монопольним контролем держави, саме на неї покладалася відповідальність за формування умов реалізації рівності, свободи та справедливості. Український дисидент Василь Стус обґрунтовував, що кожне нормально організоване суспільство залишає людині певний простір для індивідуальної свободи. Адже це обов'язкова умова для людського існування. При відсутності такої свободи, є істоти, але немає людей, особистостей. Чим більший цей простір індивідуальної свободи, тим кращі умови для визрівання соціально значимої людини. Тому в інтересах суспільства оберігати індивідуальні людські права. До таких прав він відносить право на переконання, звички, світогляд» [6, с. 38].

У «Зверненні до Організації об'єднаних націй» (20 травня 1969 р.) дисидентами обґрунтовується відсутність свободи переконань, як основної ознаки недемократичності та недієвості радянської правової системи. Міжнародний комітет захисту прав людини у своїй відозві з приводу цього звернення писав «Свобода – неподільна, і потоптання прав людини в одній країні торкається всіх: ніхто немає права лишатися байдужим, бо завтра можуть бути потоптані його права» [2, с. 22, 25].

Дисиденти звертали увагу на відсутність свободи слова. Так радянська преса не реагувала на політичні процеси, часто подавала недостовірно і наперед викривлену інформацію чим нівелювала поняття свободи думки і слова. Алла Горська відзначає, що гарантом свобод (совісті, слова, друку, зборів) є Конституція, однак діяльність правоохоронних органів та злочини, за які засуджували людей, фактично прямо суперечили проголошеним цінностям [8, с. 104].

Сутність права – свобода людини, але свобода не будь-яка, а певним чином визначена і забезпечена. Права людини можна назвати тим простором, – соціальним, духовним, політичним, в якому людина реалізує свою свободу, не порушуючи свободи інших суб'єктів

суспільного життя [1, с. 97]. Самвидав розглядався дисидентами як форма здійснення гарантованого Конституцією права на свободу слова.

Згідно зі свідченням московської правозахисниці Л. Алексеевої, шістдесятники не одразу помітили, що їх боротьба за свободу особи від держави «стала боротьбою за права людини – не тільки для нас самих і наших друзів, але і для всіх співгромадян». Узагальнюючи сказане: з підписанням Гельсінського Акту самозахист перетворився на правозахист [5, с. 143].

Однією з основних правових цінностей є справедливість, яка водночас є невід'ємною ознакою права, свідчення того, що той чи інший припис є дійсно виразом права, а не свавіллям з боку держави чи її конкретного органу [7, с. 239]. Справедливість у правах людини – це забезпечена державою юридична рівність для кожного індивіда, можливість володіти і користуватися зафіксованою свободою (при цьому не порушуючи прав інших людей) [3, с. 148]. Справедливість може бути реалізована через правозастосовну діяльність і захищається судом.

Кримінальний процес неможливо уявити без справедливості. Остання пронизує всі його провадження, стадії, інститути, стосується усіх дій та рішень суб'єктів кримінальних процесуальних відносин. Про справедливість судового розгляду, в тому числі й у кримінальному провадженні йдеться у КПК УРСР від 1.IV.1961. Стаття 16 говорить, що «Правосуддя в кримінальних справах здійснюється на засадах рівності громадян перед законом і судом незалежно від походження, соціального і майнового становища, расової і національної приналежності, статі, освіти, мови, ставлення до релігії, роду і характеру занять, міста проживання та інших обставин» [4].

Утім аналіз українським дисидентом В.Чорноволом Кримінально-процесуального кодексу (КПК) УРСР дозволяє констатувати про несправедливість деяких положень кримінального процесуального закону і суперечність з іншими нормативними актами, передусім Конституцією УРСР.

В.Чорновіл вказував на статтю 261 КПК УРСР, яка говорила про рівність прав учасників судового розгляду, яка надавала права адвокату захисту підсудного та заперечення судді. Однак жоден адвокат не скористався цим правом при захисті дисидентів [8, с. 57], оскільки подібні дії адвоката могли б призвести до втрати роботи або й ув'язнення. Крім того несправедливим була відсутність можливості вибору адвоката, оскільки у особливо важливих справах (до яких

відносилися справи дисидентів) допускалися тільки ті, хто мав спецдопуск, хоча в Основах кримінального судочинства СРСР, Законі про судоустрій УРСР, Положенні про адвокатуру СРСР немає жодної згадки про спецдопуск, а у ст. 44, п. 4 КПК УРСР дозволялося брати будь-якого адвоката [8, с. 60]. Несправедливим було також недотримання законності при утримуванні підозрюваних, оскільки КПК передбачав термін не більше двох місяців, у окремих випадках до трьох. Однак насправді підозрюваних утримували під вартою до року, без будь-яких пояснень. Навряд чи справедливим можна назвати проведення закритих судів, а також суворість вироків, неспівмірних з вчиненими проступками.

Таким чином навіть справедливий закон не зможе досягти своєї мети, якщо під час його реалізації він буде порушений правозастосуванням, що не відповідає вимозі справедливості. Тобто діяльність державних органів і службових осіб, які наділені владними повноваженнями, має бути підпорядкована тому, щоб вести кримінальне провадження та завершити його у справедливий спосіб.

Таким чином, дисиденти доводили, що відсутність об'єктивності та незалежності суду свідчила про відсутність справедливості судового розгляду, яка декларувалася відповідними законами.

Дисиденти вказували і на порушення принципу справедливості в освітній сфері. Так при вступі до ВНЗ російськомовним абітурієнтам надавалися пільги (попри те, що декларувалася рівноправність усіх при вступі), тоді як знання і використання української мови швидше було перешкодою для вступу. Водночас будь-які висловлювання з приводу незадовільності мовної ситуації в УРСР сприймалися як виступи проти державного ладу СРСР і були підставою для відкриття кримінальних проваджень.

Свободи, що визначаються та захищаються як права людини, включають свободу думки, переконання та висловлювання, пересування в межах держави та права на мирні збори та асоціації. Інші цивільні права захищають конфіденційність індивідуума, сімейного життя та права на рівність перед законом. Оскільки усі ці сфери перебували під державним контролем або зазнавали грубого втручання правоохоронних органів, дисиденти доводили про нівеляції таких основоположних принципів прав людини як рівність, свобода, справедливість. Слід зазначити, що проголосити та закріпити в правовою нормою певну свободу, справедливість, рівність та гуманізм, ще не означає забезпечити

їх реальну дію, що завжди буде реалізовуватися людьми, які співвідносять свої інтереси з нормою права та конкретною життєвою ситуацією. При цьому останнє прямо залежить від рівня розвитку правової культури та стану правосвідомості відповідних осіб.

Список використаних джерел:

1. Андрусак Т.Г. Проблема прав людини в працях вчених і правників наукового товариства ім. Т. Шевченка // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні. ЛНУ імені І.Франка. Матеріали II регіональної наукової конференції (лютий 1996 р.). – Львів, 1996.
2. Звернення до Організації об'єднаних націй // Український вісник. – 1970. – Січень. – Ч. I-II. – С. 21-25.
3. Козулин А.И. Об источниках прав человека // Государство и право. – 1994. – № 2. – С. 144-152.
4. Об утверждении уголовно-процессуального кодекса Украинской ССР: Закон Украинской ССР от 28 декабря 1960 года // Ведомости Верховного Совета УССР. 1961. № 2. URL: <http://pravoved.in.ua/section-kodeks/79-upku.html>
5. Секо Я. Основні етапи діяльності Української Гельсінської групи // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Історія. – 2012. – Вип. 1. – С. 142–149.
6. Стус В. Голові президії Верховної ради УРСР // Український вісник. – 1970. – Вип. III. – С. 38-40.
7. Теория государства и права. Учебник для юридических вузов и факультетов / Под ред. В.М. Корельского и В.Д. Перевалова. – М.: Издательская группа ИНФРА М–НОРМА, 1997. – 570 с.
8. Чорновіл В. Правосуддя чи рецидив терору? – Київ: Журнал письменників України. – 06/1992. – № 6. – С. 55-108.

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Акуленко Т.М.

аспірант,

Національний університет «Одеська юридична академія»

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ СПОРТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ, ЯКА НАСТУПАЄ ЗА ВЖИВАННЯ ДОПІНГУ В МІЖНАРОДНОМУ СПОРТИВНОМУ ПРАВІ

Спортивна сфера в сучасному житті, окрім очевидних традиційних функцій, вирішує також найрізноманітніші непрямі завдання: це надприбутковий сектор економіки та індустрії дозвілля; це фактор, що укріплює (або руйнує) позитивний імідж держав на світовій арені та шлях до отримання бонусів в очах виборців для політичних еліт країн-переможців спортивних змагань; це важливий та ефективний соціальний ліфт для талановитої молоді, яка вирішила присвятити своє життя спорту; та багато інших неочевидних на перший погляд функцій.

Така мультифункційність спортивної сфери привертає до себе чималу увагу, а також численні ресурси – від людських та фінансових, до наукових та політичних, де головна увага всіх учасників спортивного процесу, безперечно, націлена на отримання топових спортивних результатів [1]. Адже, не дивлячись на загальновідомий олімпійський принцип: «Головне – не перемога, а участь», практика показує, що головним у «великому» спорті дедалі більше стає саме перемога. Не ставлячи оцінок та не вдаючись до подробиць цих процесів, ми лише констатуємо, що сфера спорту «великих досягнень» сьогодні перетворилася на дуже професійну та жорстку арену боротьби не тільки між учасниками спортивних змагань, а й у навколо-змагальному полі, де до боротьби спортсменів долучаються також тренери, медичний та допоміжний персонал, а подекуди і посадові особи різних рівнів, політики, спецслужби та фармакологічна індустрія.

Дуже помітними ці тенденції стають в саме в сфері використання допінгу в спорті, а також боротьби з цим явищем – де силам, які націлені на отримання перемоги будь-якою ціною, протистоїть все більш

зростаюча система організацій та регулятивних норм, що покликані протидіяти цьому згубному явищу.

Оскільки ефективність виконання будь-якої норми багато в чому обумовлена наявністю негативних наслідків у випадку її недотримання – жодна сфера суспільних відносин не може обійтися без інституту відповідальності. Не стає винятком з цього правила і антидопінгова сфера – тут також існує розвинута система відповідальності, яка покликана забезпечити дотримання правил щодо неприпустимості використання допінгу, встановлених для всіх суб'єктів спортивних відносин (спортсменів, тренерів, медичного персоналу, організаторів змагань, спортивних федерацій, антидопінгових організацій тощо) [2].

В межах дослідження вказаної теми варто розглянути дискусійне в наукових колах питання про правову природу спортивної відповідальності та відповідальності, яка настає за вживання допінгу в міжнародному спортивному праві, зокрема, чи є така відповідальність різновидом відповідальності юридичної. Якщо ми розглянемо відповідальність за вживання допінгу в міжнародному спортивному праві з точки зору ознак юридичної відповідальності (передбачена чинними правовими нормами; настає за вчинення правопорушення за наявності всіх обов'язкових елементів його складу; має державно-примусовий характер; виражається в певних несприятливих для правопорушника наслідках (майнових, особистісних тощо); реалізується у чітко встановленій процесуальній формі; здійснюється уповноваженими на це компетентними органами і посадовими особами в строго визначеному порядку і в межах їх компетенції), то ми побачимо повну їх узгодженість між собою. Таким чином, ми маємо можливість впевнено стверджувати, що за своєю правовою природою відповідальність за вживання допінгу в міжнародному спортивному праві є повноцінним видом юридичної відповідальності, оскільки відповідає усім необхідним її ознакам.

Хочеться зупинитися ще на одному теоретичному питанні, а саме – щодо галузевої приналежності відповідальності за вживання допінгу. Цікавою тут для нас представляється позиція І.М. Амірова [3], який пропонує виділяти поряд з загальноприйнятими видами відповідальності (кримінальна, цивільна, адміністративна, дисциплінарна тощо), також і спеціальний вид юридичної відповідальності – спортивно-змагальна. Вважаємо, що ця позиція, безумовно, має право на життя та заслуговує вивчення. Адже, як ми вже вказували вище, спортивна сфера надто специфічна за своєю сутністю

та відповідальність тут дійсно має специфічний склад через наявність спеціальних суб'єкту та об'єкту порушення. Але це питання потребує проведення окремого ґрунтовного дослідження, в межах якого, зокрема, буде необхідно провести розмежування такого виду відповідальності з суміжними сферами (наприклад, кримінальною та адміністративною – адже в багатьох країнах зараз існує кримінальна та адміністративна відповідальність за використання допінгу [4]) та провести аналіз практики застосування таких норм.

Переходячи практичної частини, зазначимо, що основним нормативним актом, який зараз регулює процедурні питання притягнення до відповідальності за вживання допінгу в міжнародному спортивному праві є Всесвітній антидопінговий кодекс ВАДА 2005 року (далі – Кодекс), третя актуальна редакція якого набула чинності з 1 січня 2015 року. Як ми вже вказували вище, цей документ не містить норм прямої дії, але завдяки його імплементації до власної законодавчої системи значною частиною держав світового спортивного співтовариства, він є дієвим інструментом, який регулює відповідальність за використання допінгу в сучасному світі.

Важливою особливістю відповідальності за використання допінгу, яку нам хотілось би окреслити, є те, що вона ґрунтується на принципі суворої відповідальності спортсмена, тобто Кодекс визнає персональним обов'язком кожного спортсмена – недопущення потрапляння забороненої субстанції в його організм. Відповідно для того, що визнати спортсмена винним немає потреби доводити намір, помилку, халатність або усвідомлення спортсменом того, що він порушує антидопінгові правила, застосувавши заборонену субстанцію або заборонений метод.

Важливо враховувати, що суб'єктивна сторона порушення (тобто чи було порушення антидопінгових вимог вчинено умисно або за необережністю) все ж таки має значення, але враховується це тільки під час призначення порушнику покарання [5].

Важливим напрямом в сфері ефективної боротьби з допінгом та притягнення до відповідальності за вживання допінгу є боротьбу з усіма, хто може бути причетним до порушення спортсменами антидопінгових правил (тренери, менеджери, допоміжний персонал команди, посередники, адміністратори, офіційні особи, а також практикуючі лікарі або середній медичний персонал), які також можуть бути притягнуті до відповідальності за порушення антидопінгових норм. При цьому сам спортсмен також може бути визнаний винним та понести

відповідальність за використання послуг таких осіб, оскільки саме він відповідає за те коло осіб, якому він довіряє [5].

На підставі проведеного аналізу можемо констатувати, що головною та дуже специфічною метою застосування відповідальності за вживання допінгу в міжнародному спортивному праві є захист основного права спортсменів брати участь у вільному від допінгу спорті і забезпечення скоординованого здійснення національних і міжнародних програм з виявлення випадків допінгу, протидії допінгу і його запобігання в усіх видах спорту.

Також хочемо зазначити, що окрім функції покарання за вживання допінгу, притягнення винних осіб до відповідальності в цій сфері виконує надзвичайно важливі виховну та превентивну функції. Адже, молоді спортсмени все частіше стають свідками гучних допінгових розслідувань, внаслідок яких винні позбавляються медалей та статусу, на отримання яких ті витратили все своє свідоме життя. Тож кожен з наступних спортсменів, які приймають рішення щодо можливого застосування допінгу для покращення своїх спортивних результатів, або, які відчувають тиск з боку тренерів (лікарів, політиків тощо) з цього приводу, отримують шанс зупинитися на порозі цього рішення та задати собі питання щодо тієї ціни, яку їм доведеться заплатити за перемогу такою ціною.

Список використаних джерел:

1. Платонов В. Борьба с допингом в олимпийском спорте: кризис и пути его преодоления. Наука в олимпийском спорте. 2016. № 2. С. 64-90. URL: http://sportnauka.org.ua/en/wp-content/uploads/nvos/articles/2016.2_8.pdf
2. Назаренко Л.Д., Костюнина Л.И., Тимошина И.Н. Проблемы использования допинга в спорте. 2016. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/problemy-ispolzovaniya-dopinga-v-sporte>
3. Амиров И. М., Беляев А. А. Антидопинговое законодательство в России и за рубежом, 2016. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/antidopingovoe-zakonodatelstvo-v-rossii-i-za-rubezhom>
4. Цензор.Нет. США схвалили кримінальну відповідальність за використання допінгу: можна буде сісти на 10 років або заплатити \$1 млн штрафу, 2019. URL: https://censor.net.ua/ua/news/3109325/ssha_shvalyly_kryminalnu_vidpovidalnist_za_vykorystannya_dopingu_mojna_bude_sisty_na_10_rokiv_abo_zaplatyty
5. CAS. Arbitration Rules – CAS Anti-Doping Division, 2019. URL: <https://www.tas-cas.org/en/arbitration/cas-anti-doping-division.html>

Пишняк Я.В.

Військовослужбовець в/ч А200

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Для України питання забезпечення національної безпеки постають особливо гостро, що пояснюється потребою створення сприятливих умов для подальшого розвитку українського суспільства та держави; перебігом перманентної фінансової економічної кризи; випадками порушення прав і свобод людини і громадянина в державі та за її межами; зростанням рівня організованої злочинності та корупції; поширенням загрози тероризму, неконтрольованого розповсюдження зброї та вибухових речовин, наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів появою нових видів злочинів (кібертероризм, екстремізм, неофашизм, легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та ін.). Обов'язковою передумовою належного захисту національних інтересів і протидії таким загрозам є створення та ефективне функціонування системи забезпечення національної безпеки.

Протистояти чомусь та протидіяти не можливо без якісного нормативно-правового забезпечення, особливо у кримінально-правовій галузі, оскільки в прийнятих останнім часом міжнародних конвенціях, присвячених проблемам боротьби з тероризмом, намітилася чітка тенденція до розширення сфери кримінально-правової заборони відносно будь-яких терористичних проявів і встановлення спеціальних складів злочинів в національних законодавствах. У зв'язку з цим після ратифікації Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму від 16 травня 2005 р. був прийнятий Закон України від 21 вересня 2006 р. № 170–V, яким постановлено частини четверту та п'яту статті 258 КК виключити і доповнити Кодекс статтями 258-1 – 258-4 КК [1, 2, ст. 12]. Однак, ознайомлення з цими законодавчими актами показує, що вони не відповідають повною мірою ні Конвенції Ради Європи, ні іншим конвенціям, крім того, вони не тільки не усувають наявні раніше в антитерористичному законодавстві протиріччя, але й породили нові. Крім того, практично проігноровано положення Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму, яка була ратифікована Законом України від 12 вересня 2002 р. № 149–IV, в якій йдеться про

необхідність введення в кримінальне законодавство окремого складу злочину про фінансування тероризму.

У вказаних статтях КК України помилково використовується вузьке для українського законодавства поняття «терористичний акт», тоді як в Конвенції Ради Європи йдеться про запобігання тероризму, терористичній діяльності та терористичним злочинам. Так, в статті 5 Конвенції рекомендується встановити в національному законодавстві кримінальну відповідальність за публічне підбурювання до вчинення терористичного злочину, в статті 6 – за залучення до терористичної діяльності, в статті 7 – за навчання терористичній діяльності, в статті 9 – за супутні злочини [5, ст. 284].

У науковій літературі давно вже визнано, що терміном «терористичний акт» в українському законодавстві охоплюються лише ті дії, ознаки яких передбачено в диспозиції ст. 258 КК; що поняття «терористичний акт» є складовою частиною більш широкого поняття – «злочини терористичної спрямованості», яке, в свою чергу, охоплюється ще більш широким поняттям – «терористична діяльність», яке охоплює злочини терористичної спрямованості, так і сприяння таким діянням у будь-якому вигляді: створення терористичної групи чи терористичної організації; фінансування терористичної діяльності; підготовку терористів; пропаганду і поширення ідеології тероризму.

Як бачимо, в Конвенції Ради Європи категорія «тероризм» вживається у самому широкому розумінні, тобто – як терористична діяльність. Водночас в Конвенції має місце поняття «терористичні злочини», і відповідно до положень Конвенції – це та ж терористична діяльність, яка лише криміналізована. Тобто, категорія «терористичні злочини» за своїм змістом є ширшими за категорію «злочини терористичної спрямованості», оскільки крім цих злочинів охоплює всі криміналізовані форми та види сприяння ним, але вужче за категорію «терористична діяльність», оскільки поки що не всі форми і види такої діяльності криміналізовані, й навряд чи таке взагалі можливо. Використання ж в законодавчих новелах до Кримінального кодексу України вузького поняття «терористичний акт» породжує не тільки невідповідність їх міжнародним стандартам, але також проблеми і протиріччя в антитерористичному законодавстві взагалі й в кримінальному зокрема. Виходить, що всі нові статті КК України (258-1 – 258-4) «обслуговують» виключно ст. 258 КК . Але одразу ж виникає питання про те, а що ж робити у тих випадках, коли вказані у

цих статтях дії будуть стосуватися вчинення інших терористичних злочинів? Це неминуче породить додаткові проблеми у кваліфікації злочинів цієї категорії. Ці статті недосконалі також з позиції канонів кримінально-правової науки та законодавчої техніки. Так, в ст. 258-1 КК встановлюється відповідальність за втягнення особи у вчинення терористичного акту, а в ст. 258-4 КК – за вербування особи з метою вчинення терористичного акту, тобто, фактично за однакові дії передбачається відповідальність у різних статтях КК, що штучно породжує колізію норм. Крім того, у диспозиції ст. 258-1 КК вказуються такі ознаки, як втягнення особи у вчинення терористичного акту або примушування до вчинення терористичного акту. Однак, такі поняття як «примушування» й «втягнення» співвідносяться як частина і ціле, тому за наявності у тексті статті терміну «втягнення» термін «примушування» є зайвим, а, відповідно, зайвою є вказівка в тексті статті на способи примушування. Тому в ст. 258-1 КК пропонуємо слова «втягнення особи у вчинення терористичного акту» замінити словами «втягнення особи у терористичну діяльність» чи «втягнення особи у терористичну дію», а інші слова вилучити. Водночас вважається за доцільне відповідальність за навчання терористичній діяльності передбачити також у ст. 258-1 КК і вилучити з диспозиції ст. 258-4 КК ознаки навчання особи з метою вчинення терористичного акту, бо втягнення і навчання за своєю суттю, за інтенсивністю впливу на особу є більш схожими між собою діями, аніж інше сприяння терористичному злочину взагалі чи терористичному акту зокрема. При цьому слід мати на увазі, що як за змістом Конвенції, так й за змістом КК України (ст. 304) відповідальність за втягнення чи навчання повинне наступати не тільки тоді, коли втягнута особа може вчинити злочин, але й тоді, коли вона може вчинити певну некриміналізовану терористичну дію. У той же час слід підкреслити, що за ст. 258-2 КК відповідальність повинна наступати лише за публічні заклики до криміналізованих форм терористичної діяльності, тобто – до терористичних злочинів [4, ст. Е].

Новелою не за змістом, а за формою можна назвати ст. 258-3 КК, оскільки новизна тут полягає лише в тому, що в окрему статтю виділено положення, які раніше мали місце в частинах 4 і 5 ст. 258 КК. Однак, тут одразу ж виникає необхідність в розумінні змісту понять «терористична» та «група». Отже, вбачається за необхідне в цьому складі злочину прямо вказати на криміналізацію створення лише організованої терористичної групи чи терористичної організації. Відсутність в ст. 258-3 КК прямого

зазначення на те, що тут йдеться лише про організовані терористичні групи, не тільки не відповідає основоположним канонам кримінально-правової науки, але й породжує протиріччя положень даної статті з положеннями ст. 258-4 КК, яка у ч. 1 передбачає відповідальність за вербування, фінансування, матеріальне забезпечення, озброєння, навчання особи з метою вчинення терористичного акту, а у ч. 2 – за ті самі дії, вчинені щодо кількох осіб.

Як бачимо у ст. 258-4 КК, поряд з іншими діяннями, криміналізовано фінансування особи з метою вчинення терористичного акту. Однак, що слід розуміти під фінансуванням і чому окремо криміналізовано лише фінансування терористичного акту, зрозуміти дуже важко. Між тим, одним із нагальних завдань сучасності міжнародною спільнотою визнано протидію фінансуванню тероризму, саме тероризму, у найбільш широкому його розумінні, а не тільки терористичного акту.

Отже, законодавство України досить не досконале, потребує величезних змін та уточнень (в першу чергу саме у термінології). Для цього необхідно тісно співпрацювати на міжнародному рівні саме з державами, які мають дещо інше бачення та розуміння злочину фінансування тероризму. Так, зокрема із вище наведених пунктів можна сказати, що за текстом Закону термін «терористичний акт» замінити на термін «терористичний злочин» або «терористична акція». Такий випадок не поодинокий, тому скоординувати зусилля потрібно саме у нормативному напрямі.

Список використаних джерел:

1. Конституція України, Верховна Рада України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
2. Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за фінансування [...] Верховна Рада України; Закон від 19.06.2014 № 1533-VII.
3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо запобігання [...] Верховна Рада України; Закон від 21.09.2006 № 170-V // Уряд. кур'єр. – 2006. – 12 жовт. – № 191. – С. 12.
4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III (зі змінами згідно Закону № 1689-VIII від 07.10.2014 року).
5. Україна і світ: протидія відмиванню грошей: Збірник нормативно-правових актів та інформаційно-аналітичних матеріалів. Укладачі: Варналій З.С., Панфілова Т.О., Резнікова О.О., Феценко В.В. Відповідальний за випуск: Ковальчук Т.Т. / Міжвід. коміс. з питань фін. безпеки при РНБОУ Укр. аген. фін. розвитку. – К., 2002. – 284 с.

ЕКОЛОГІЧНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ ПРАВО

Найда Д.І.

здобувач,

Одеський національний університет

імені І.І. Мечникова

ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНО СТВОРЕНИХ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК

Традиційно юридичну відповідальність, розглядають як одну з форм державного примусу за скоєння земельного правопорушення, її суть полягає у настанні певних негативних наслідків передбачених санкцією порушеної норми для правопорушника, особистого або майнового характеру. У науковій літературі відсутнє єдине уніфіковане поняття юридичної відповідальності, насамперед це пов'язано із особливістю правовідносин, в сфері яких скоєно правопорушення. У науці екологічного права виділяють такі види юридичної відповідальності як кримінальна, адміністративна, цивільна і дисциплінарна. В той же час, з огляду на невирішеність питання правового режиму штучно створених земельних ділянок на землях водного фонду, невирішеним залишається питання щодо юридичної відповідальності осіб, винних у порушення водохоронного законодавства.

У юридичній літературі висловлюється наукова гіпотеза щодо наявності ще такого виду відповідальності за порушення земельного законодавства, як земельно-правова [3, с. 424], хоча така позиція є спірною.

З цього приводу М.В.Шульга справедливо відмічає що традиційні види юридичної відповідальності повною мірою забезпечують необхідний вплив в тому числі і на носіїв земельних прав та обов'язків [4, с. 184].

Крім того, частково дане питання висвітлювалось у науково-практичних коментарях і монографіях з питань кримінально-правової охорони довкілля та в навчальній літературі. Не зовсім зрозуміле таке поверхове ставлення до наукового та практичного висвітлення питань

охорони земель водного фонду, враховуючи те що принцип невідворотності покарання за шкоду довкіллю є більш суворим стимулом до збереження та відновлення доброго стану навколишнього природного середовища, з цього приводу В.В. Костицький слушно підкреслює, що інститут юридичної відповідальності за екологічні правопорушення як «третя опора» для системи охорони довкілля (поряд з економіко-правовим механізмом та адміністративним регулюванням) [5, с. 167].

Міненко С.М. пропонує розглядати правопорушення в галузі охорони та використання земель водного фонду як винне суспільно небезпечне діяння (дію або бездіяльність), що посягає на правопорядок у галузі використання і охорони земель водного фонду, заподіює або створює реальну загрозу заподіяння шкоди земельним та водним ресурсам, правам та інтересам фізичних та юридичних осіб у галузі використання та охорони земель водного фонду, і заборонене чинним законодавством. Правопорушення в галузі охорони та використання земель водного фонду можна поділити на такі діяння: які порушують право власності та користування землями водного фонду; суперечать вимогам охорони земель; перешкоджають господарській експлуатації земель водного фонду [6, с. 135].

Особливістю юридичної відповідальності за порушення законодавства у галузі охорони та використання охорони штучно створених земельних ділянок на землях водного фонду, є те що така відповідальність настає не тільки щодо використання та охорони земель водного фонду, але й за порушення водного законодавства України, законодавства щодо охорони довкілля, а також й містобудівного законодавства, у випадках порушення норм проектування та розміщення штучно створених земель.

У кримінально-правовій науці передбачено таку категорію як «ідеальна сукупність злочинів», ідеальна сукупність наявна там, де одним діянням особа вчиняє два або більше злочинів. передбачених різними статтями Кримінального кодексу України. Проводячи аналогію можна сказати, що при скоєнні правопорушення, наприклад самовільного захоплення земельної ділянки водного фонду та вчинивши самовільне будівництво, одночасно це спричиняє забруднення водного об'єкта та вказаних захоплених земель та порушення правил екологічної безпеки є ідеальною сукупністю злочинів.

Враховуючи наведене, можна казати, що підставою для притягнення до відповідальності за порушення екологічного законодавства України, щодо штучно створених земельних ділянок на землях водного фонду може виступити як землепорушення (земельне правопорушення), водопорушення, порушення вимог екологічної безпеки, якщо це негативно вплинуло на стан довкілля, в комплексі.

На наш погляд, об'єктом таких правопорушень можуть виступати суспільні відносини з приводу використання і охорони штучно створених земельних ділянок, зайнятих водними об'єктами, прибережними захисними смугами, гідротехнічними, іншими водогосподарськими спорудами, береговими смугами водних шляхів, в межах акваторій морських портів. Суб'єктами таких правопорушень можуть бути юридичні та фізичні особи, у тому числі іноземні суб'єкти, що вчинили правопорушення у цій сфері. Об'єктивна сторона має включати такі елементи, як протиправна поведінка, заподіяння чи реальна загроза заподіяння екологічної шкоди та причинний зв'язок між протиправною поведінкою і завданою екологічною шкодою чи реальною загрозою завдання такої шкоди. Суб'єктивна сторона характеризується виною правопорушника (за винятком випадків відповідальності власника джерела підвищеної небезпеки), що може бути в дії чи бездіяльності.

На сьогодні у чинному законодавстві не встановлено юридичної відповідальності за порушення вимог використання й охорони штучно створених земельних ділянок на землях водного фонду. Правові підстави для притягнення до юридичної відповідальності за порушення вимог використання й охорони штучно створених земельних ділянок, не були передбачені й проектом закону України «Про штучно створені земельні ділянки на водних об'єктах в межах акваторії морських портів».

Така ситуація негативно може позначитись на правозастосовчій практиці, оскільки відсутність юридичних підстав до притягнення винних осіб до відповідальності у сфері використання й охорони штучно створених земельних ділянок на землях водного фонду, призведе до зловживань у сфері створення та експлуатації штучно створених земельних ділянок та загрози настання небезпечних наслідків для довкілля.

Список використаних джерел:

1. Дроваль О.М. Правовий режим земель водного фонду України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06; Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Х., 2016. 226 с.
2. Кумановський М.В. Проблема предмета злочину, передбаченого ст. 239-2 КК України (Незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах). *Право і безпека*. 2013. № 1. С. 128–134.
3. Мірошніченко А.М. Земельне право України : Підручник. 2-ге видання, допов. і перероб. Київ : Алерта; ЦУЛ, 2011. 678 с.
4. Земельне право: підручник. М.В. Шульга, Н.О. Багай, В.І. Гордєєв та ін.; за ред. М.В. Шульги. Харків: Право, 2013. 520 с.
5. Костицький В. Десять тез про юридичну відповідальність за екологічні правопорушення. Про українське право : часопис кафедри теорії та історії держави і права. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Юридичний ф-т. Київ, 2010. Число 5 : Правова відповідальність. С. 312–322.
6. Міненко С.М. Проблеми правової охорони земель водного фонду України. *Наше право: наук.-практ. журн.* Київ, 2014. № 2. С. 135–140.

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Здинок М.А.

викладач,

Стрийський коледж

Львівського національного аграрного університету

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ПРАВА НА ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ

Інститут відшкодування збитків займає особливе місце серед форм цивільно-правової відповідальності і це обумовлено тим, що найбільш істотним і поширеним наслідком порушення майнових прав є саме заподіяння збитків. Зважаючи на таку пріоритетну значущість, варто з'ясувати за яких умов потерпіла особа має право обирати зазначений спосіб захисту для поновлення своїх порушених прав та яким чином визначати розмір заподіяних їй негативних наслідків.

Право на відшкодування збитків виникає в силу закону і у відповідності з ним: юридичною підставою є норма права, яка була порушена, а фактичною – наявність умов, які в сукупності становлять єдину підставу для можливості відшкодування збитків.

Основою настання відповідальності у формі відшкодування збитків є порушення суб'єктивних цивільних майнових прав; її загальною метою є відновлення порушеного права на основі принципу співрозмірності, а при її застосуванні не мають значення негативні наслідки з погляду впливу на суспільні інтереси [4, с. 79].

В науковій літературі панує думка, що необхідними передумовами виникнення права на відшкодування збитків у потерпілої особи є наявність складу наступних обов'язкових умов: наявність збитків, протиправна поведінка боржника, причинно-наслідковий зв'язок між протиправністю і збитками та вина боржника.

Варто зауважити, що окремі науковці виділяють необхідними умовами договірної відповідальності порушення суб'єктивного права кредитора і протиправність поведінки несправного боржника, яка полягає у самому факті порушення договірного зобов'язання; такі ж

умови як збитки, причинно-наслідковий зв'язок і вина є факультативними, оскільки їх наявність вимагається не завжди [9, с. 10].

Думається, що така позиція є суперечливою, позаяк з положень Цивільного кодексу України випливає обов'язкова наявність цих умов для виникнення можливості відшкодування збитків. Доцільно зауважити, що суди при розгляді справ про відшкодування збитків в обов'язковому порядку з'ясовують наявність вищезазначених умов для прийняття законного і обґрунтованого рішення. Для прикладу, Вищий Господарський суд України у постанові від 23.01.2008 р. у справі № 13/99 відмовив в задоволенні касаційної скарги, оскільки позивачем не надано доказів неможливості реалізації продукції у подальшому, а отже, позивач може одержати відповідний прибуток у майбутньому. Крім того, суд дійшов висновку, що твердження позивача про наявність причинно-наслідкового зв'язку між одержанням продукції та пониженням темпу реалізації товару не є переконливим [6].

Загалом всі передумови виникнення права на відшкодування збитків в цивілістичній літературі прийнято поділяти на об'єктивні і суб'єктивні. До об'єктивних належать протиправна поведінка та причинно-наслідковий зв'язок та наслідки у вигляді заподіяних збитків; до суб'єктивних – вина боржника [8, с. 343].

Протиправність поведінки займає домінуюче місце в системі юридично значимих обставин, які, як зазначалось, утворюють склад цивільного правопорушення. Така субординація має скоріше процесуальний, аніж матеріальний характер і проявляється, зокрема, у послідовності встановлення та доведення зазначених елементів [3, с. 483].

Отже, з наведеного можна зробити висновок, що за відсутності протиправного діяння не може йти мова про ані про збитки, які підлягають відшкодуванню, ані про причинний зв'язок, ані про вину. Відсутність протиправної поведінки повністю звільняє особу від обов'язку відшкодувати завдані збитки, якщо інше прямо не передбачено законом.

Протиправною вважається поведінка, яка порушує суб'єктивні цивільні права в результаті порушення особою об'єктивних норм права, тобто, для визначення протиправності обов'язковою є наявність двох критеріїв в сукупності: по-перше, порушення суб'єктивного права особи, тобто фактичне порушення її майнових чи особистих немайнових прав; по-друге – порушення правових норм або правил поведінки, які закріплюються сторонами в договорі.

Наступною умовою цивільно-правової відповідальності у формі відшкодування збитків є наявність причинно-наслідкового зв'язку. Проаналізувавши статтю 611 Цивільного кодексу України, можна зробити висновок, що безперечно особа, яка порушила свої зобов'язання за договором, може нести відповідальність лише за наслідки, які спричинені таким порушенням.

Загалом в літературі вважається, що причинно – наслідковий зв'язок має об'єктивний характер, тобто не встановлюється людським розумом: він існує в суспільному житті, а людський розум лише пізнає, відображає його; це зв'язок між явищами природи або суспільного життя, при якому одне виступає як причина, інше – як наслідок [2, с. 876].

Розглядаючи питання причини і наслідку по відношенню до конкретного випадку, в переважній більшості проблем із встановленням взаємозв'язку між діянням боржника і результатом, який настав, не виникає (для прикладу, між діянням постачальника, який відвантажив скляний посуд без належної упаковки, і збитками покупця від наявності побитого посуду), проте інколи встановлення співвідношення діяння з наслідками викликає значні утруднення: зазвичай це має місце тоді, коли між діянням і протиправними наслідками існують проміжні ланки, які можуть бути результатами інших, не пов'язаних з діяльністю боржника, діянь. В практичній площині – це питання факту, яке обов'язково має бути вирішене судом шляхом детальної оцінки усіх фактичних обставин, в тому числі результатів можливих експертиз [10, с. 29-30].

В науковій літературі пропонується вирішити таку проблему шляхом диференціації необхідних наслідків діянь боржника (ті, які завжди настають при вчиненні такого діяння) і випадкових наслідків (ті, які не пов'язані з діянням боржника) [1, с. 84-85].

Заподіяння збитків як наслідок протиправного діяння в судовій практиці визначають як шкідливий результат протиправної поведінки, дії чи бездіяльності [7].

Однією з найбільш дискусійних проблем залишається питання вини особи, яка не виконала договірної зобов'язання або виконала його неналежним чином. Так, в літературі більшість авторів визначає вину як психічне ставлення правопорушника до вчиненого ним діяння, а також результату, що настав [5, с. 47-48], проте окремі автори вважають, що суб'єктивний критерій, заснований на психологічній концепції, є абсолютно непридатним для такої форми договірної відповідальності як відшкодування збитків, а під виною в договірних відносинах слід

розуміти невжиття стороною заходів, необхідних при такому ступені дбайливості й обачності, який вимагається від будь – якої особи відповідно до звичаїв майнового обороту та вимог, що зазвичай ставляться [9, с. 13].

Вина з точки зору цивільного права виражається у двох формах: умислу або необережності, які обумовили настання протиправного результату. Протиправність результату виражається в порушенні закону і права іншої особи, яке безпосередньо впливає з договору.

Умисел виражається в тому, що особа діє навмисно, тобто передбачає протиправний наслідок своєї поведінки за конкретних обставин і або бажає, або допускає його настання (наприклад, підрядник виконує роботу із відступленням від умов договору підряду), тоді як необережність полягає в тому, що особа або не передбачає наслідків своєї поведінки, хоча повинна їх передбачати, чи передбачає такі наслідки, однак легковажно розраховує, що вони не настануть (наприклад, наймодавець не попередив наймача про особливі властивості речі, які можуть бути небезпечними для життя, здоров'я чи майна наймача або інших осіб, оскільки розраховував, що такі недоліки не спричинять негативних наслідків) [11, с. 238].

Отже, для реалізації потерпілою особою свого права на відшкодування збитків необхідна обов'язкова наявність юридичного складу – протиправної поведінки, настання негативних наслідків у вигляді збитків, причинно – наслідкового зв'язку між діянням і заподіяними збитками та вини порушника. Лише після з'ясування наявності всіх зазначених обставин може ставитись питання про можливість відшкодування збитків, визначення їх складу та розміру.

Список використаних джерел:

1. Антимонов Б.С. Основания договорной ответственности социалистических организаций. – М.: Госюриздат, 1962. – С. 84-86.
2. Бачинин В. А. Энциклопедия философии и социологии права. – СПб.: Из-во «Юридический центр Пресс», 2006. – С. 876.
3. Белов В.А. Гражданское право. Общая часть. – М.: АО «Центр ЮрИнфоР», 2002. – С. 483.
4. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право: общие положения. – М., 1999. – С. 79.
5. Матвеев Г. К. Основание гражданско-правовой ответственности. – М., 1975. – С. 55; Иоффе О.С. ответственность по советскому гражданскому праву. – Л., 1955. – С. 47-48.

6. Постанова Вищого Господарського суду України від 23.01.2008 р. у справі № 13/99.

7. Постанова Вищого Господарського суду України від 12.02.2007 р. № 55/14-06.

8. Синайский В.И. Русское гражданское право. – М.: Юрид. лит., 2002. – С. 343.

9. Ткачук А. А. Значення вини у відносинах за порушення договірних зобов'язань: автореф. дис. к.ю.н.: 12.00.03. – Одеса, 2002.

10. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар / за ред. розробників проекту ЦК України. – К.: Істина, 2010. – С. 29-30.

11. Шершеневич Г.Ф. Учебник русского гражданского права. – М.: Статут, 2005. – С. 238.

Кисель А.С.

студентка,

Науковий керівник: Ільєва Н.В.

кандидат юридичних наук, доцент,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ НОТАРІАЛЬНОГО ПОСВІДЧЕННЯ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ

Спадковий договір – це унікальний правовий засіб, який може задовольнити прагнення та потреби відчужувача майна. Однак на даний час в Україні існує низка проблем, що обумовлені внутрішньою суперечністю норм, які регламентують даний інститут, та їх застосуванням на практиці.

Обрана тема є актуальною, оскільки на сьогодні відсутня усталена судова практика, що відображала б динаміку спадкового договору, а у нотаріальній практиці залишилось багато проблем, пов'язаних з укладенням, розірванням та контролем за виконанням вказаного правочину.

Дослідженню особливостей нотаріального посвідчення спадкових договорів приділили увагу такі науковці та практики, як Т.В. Курило, О.Є. Кухарев, О.В. Нестерцова-Собакар, Н.В. Філик, Н.П. Шама та ін. На дисертаційному рівні вказана проблема досліджувалась В.А. Чуловським.

Особливості нотаріального посвідчення спадкового договору закріплені у главі 90 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [1] та главі 2 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України (далі – Порядок), затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 296/5 [2]. Так, відповідно до ст. 1302 ЦК України за спадковим договором одна сторона (набувач) зобов’язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і у випадку його смерті набуває право власності на майно відчужувача [1].

Певні особливості притаманні нотаріальному посвідченню спадкового договору, відчужувачем у якому виступає подружжя.

Статтею 1306 ЦК України та п. 8.6. Порядку передбачено, що предметом спадкового договору може бути майно, яке належить подружжю на праві спільної сумісної власності, а також майно, яке є особистою власністю будь-кого з подружжя. При цьому сторони можуть встановити в договорі, що у випадку смерті одного з подружжя спадщина переходить до другого, а в разі смерті другого з подружжя до набувача [1; 2].

Зазначимо, що для укладення спадкового договору одним із подружжя щодо майна, яке належить до спільної сумісної власності, обов’язково необхідно отримати згоду другого з подружжя. Відповідна згода повинна бути нотаріально посвідченою шляхом власноручного підпису подружжя на спадковому договорі або додаватись у вигляді нотаріально посвідченої заяви до договору.

Окремо необхідно підкреслити, що майно, яке є предметом спадкового договору, не входить до складу спадщини, а тому не може переходити у власність другого з подружжя в порядку спадкування. Після смерті одного з них спільна сумісна власність перестає існувати, і право власності на частку у спільному майні того з подружжя, хто помер раніше, виникає у набувача, що зумовлює виникнення між другим з подружжя та набувачем спільної часткової власності на майно, визначене у договорі. Отже, набувач після смерті одного з подружжя може вимагати виділу йому такої частки в натурі, а нотаріус зобов’язаний зняти заборону відчуження з майна, яке визначене в договорі, і накласти її на майно, яке стало особистою приватною власністю другого з подружжя і яке після смерті останнього перейде до набувача. Після смерті другого з подружжя набувач стає власником всього майна [3, с. 120–121].

Не менш важливою проблемою на сьогодні є здійснення нотаріусом контролю за виконанням спадкового договору. Згідно з ч. 3 ст. 1207 ЦК України, відчужувач може призначити особу, яка буде здійснювати контроль за виконанням спадкового договору після його смерті. За її відсутності контроль за виконанням даного договору повинен здійснювати нотаріус за місцем відкриття спадщини [1].

Як вдало зазначає В.А. Чуловський, в такому разі постає питання, який нотаріус контролюватиме виконання спадкового договору, якщо діяльність нотаріуса, що посвідчував спадковий договір, припинено, та чи покладається на іншого нотаріуса обов'язок здійснювати контроль за виконанням спадкового договору [4, с. 161].

Звернемо увагу також на те, що, як правило, в межах одного нотаріального округу відповідну діяльність здійснюють кілька нотаріусів, а тому виникає питання, який саме нотаріус уповноважений здійснювати контроль [5].

Вважаємо, що доцільним в такому випадку є виконання відповідних обов'язків тим нотаріусом, який посвідчував спадковий договір, а не нотаріусом за місцем відкриття спадщини, зважаючи на те, що спадкові відносини в даному випадку не виникають.

До того ж, національним законодавством не встановлено механізму здійснення контролю нотаріусом. Вказана функція є специфічною та не властивою нотаріальній діяльності. У зв'язку з наведеним постають питання меж такого контролю, оскільки у набувача за договором вже виникло право власності на майно; оплати за його здійснення та ряд інших.

Науковець С.В. Куліцька притримується точки зору, що, з урахуванням специфіки здійснення нотаріальної діяльності, контроль з боку нотаріуса повинен полягати виключно у спостереженні за діями або бездіяльністю набувача за договором без надання останньому жодних вказівок. Набувач з метою підтвердження здійснення покладених на нього обов'язків може подавати відповідні рахунки, довідки, квитанції та інші документи, які відображають здійснені ним витрати [6, с. 399].

А.В. Сегенюк вказує на те, що в сучасних умовах контроль за виконанням набувачами спадкових договорів не здатний забезпечити виконання ними своїх обов'язків, оскільки нотаріус не може обмежити правомочності набувача. Автор пропонує закріпити на законодавчому рівні право нотаріуса вимагати від набувача доказів, які підтверджували б вчинення ним необхідних дій згідно з договором [7, с. 51].

Ми підтримуємо наведену думку та вважаємо, що таке положення сприятиме належному виконанню набувачем своїх обов'язків.

Згідно з п. 8.9. глави 2 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, після смерті відчужувача нотаріусу повертається документ, що посвідчує право власності на нерухоме майно, який приєднується до примірника спадкового договору, що зберігається у справах нотаріуса [2]. Постає питання стосовно того, як повинен діяти нотаріус, якщо такий документ втрачений або знищений. До того ж відчужувач під час дії спадкового договору не позбавляється можливості укладати правочини, які не мають наслідком перехід права власності на майно за спадковим договором, наприклад договір оренди. Для цього постає необхідність в наявності у відчужувача правовстановлюючого документа на майно [6, с. 398–399].

Підсумовуючи вищевикладене, ми можемо стверджувати, що нотаріальна практика, пов'язана з посвідченням спадкових договорів, набуває все більшого значення. Відповідні норми потребують подальших роз'яснень та досліджень з боку науковців і практиків та деталізації з боку законодавця, зокрема стосовно здійснення контролю за виконанням спадкового договору, укладення такого договору подружжям тощо. З огляду на наведене, пропонуємо закріпити на законодавчому рівні: 1) необхідність здійснення контролю за виконанням спадкового договору нотаріусом, який його посвідчував, а не нотаріусом за місцем відкриття спадщини; 2) обов'язок набувача подавати нотаріусу документи, які могли б підтвердити належне виконання ним такого договору; 3) положення про те, що нотаріус не повинен зберігати правовстановлюючий документ на майно, яке є предметом спадкового договору.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 17.04.2019).
2. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 296/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12> (дата звернення: 17.04.2019).
3. Шама Н.П. Проблеми правового регулювання спадкового договору. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 2. С. 115–122.
4. Чуловський В.А. Правове регулювання спадкових відносин в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Івано-Франківськ, 2018. 225 с.

5. Посвятенко Ю.Д. Договір довічного утримання та спадковий договір. Роль нотаріуса в захисті прав та інтересів громадян. 2017. URL: https://protocol.ua/ua/dogovir_dovichnogo_utrimannya_ta_spadkoviy_dogovir_rol_notariusa_v_zahisti_prav_ta_interesiv_gromadyan/ (дата звернення: 17.04.2019).

6. Куліцька С.В. Проблемні питання сутності та забезпечення виконання спадкового договору. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 396–400.

7. Сегенюк А.В. Спадковий договір: поняття, характеристика, особливості. *Часопис цивілістики*. 2017. Вип. 25. С. 49–53.

Красюк К.О.

студентка,

Донецький національний університет

КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Робота адвоката є багатогранною та всебічно наповненою спілкуванням з різними людьми (клієнтами, підзахисними, прокурорами, суддями тощо). Тому спілкування є дуже важливим та невід’ємним атрибутом адвокатської діяльності, а комунікативні навички повинні бути розвинені у кожного, хто хоче стати адвокатом.

Про наявність спілкування у всіх сферах адвокатської діяльності можна зробити висновок з аналізу її видів, перелічених у ст. 19 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1], а саме:

1) надання правової інформації, консультацій і роз’яснень з правових питань, правовий супровід діяльності юридичних і фізичних осіб, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, держави;

2) складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру;

3) захист прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, а також особи, яка притягається до адміністративної відповідальності під час розгляду справи про адміністративне правопорушення;

4) надання правової допомоги свідку у кримінальному провадженні;

5) представництво інтересів потерпілого під час розгляду справи про адміністративне правопорушення, прав і обов'язків потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача у кримінальному провадженні;

6) представництво інтересів фізичних і юридичних осіб у судах під час здійснення судочинства, а також в інших державних органах, перед фізичними та юридичними особами;

7) представництво інтересів фізичних і юридичних осіб, держави, органів державної влади, органів місцевого самоврядування в іноземних, міжнародних судових органах;

8) надання правової допомоги під час виконання та відбування кримінальних покарань.

Усі вище наведені види адвокатської діяльності вимагають від професійного адвоката високого рівня комунікативної компетентності, якого можливо досягнути тільки за допомогою цілеспрямованого розвитку комунікативних та ораторських здібностей.

Аналіз наукової літератури дозволяє зробити висновок, що на якість спілкування адвокатів впливають такі компоненти, як: загальна ерудиція, інтелект, ораторські та комунікативні здібності. У зв'язку з цим дана робота буде присвячена дослідженню комунікативно-правових аспектів розвитку професійних здібностей адвокатів.

Проблеми діяльності адвоката розглядалися такими українськими науковцями, як Т.В. Варфоломеєвою, О.І. Жуковською, В.В. Медведчуком, С.Ф. Сафульком, О.Д. Святоцьким, Д.П. Фіолевським, В.П. Шибіком, а також російськими вченими: Я.С. Аврах, М.Ю. Барщевським, О.Д. Бойковим, О.М. Ларіним, І.Є. Міловою, В.М. Савицьким, Ю.І. Стецовським. Що ж до проблеми формування в особистості комунікативних здібностей, то значний внесок у дослідження цієї проблеми зробили Б.Г. Ананьєв, І.Д. Бех, Л.Г. Божович, Л.С. Виготський, А.Г. Ковальов, В.Н. Мясищев, К.Д. Ушинський. Однак на сьогоднішній день дослідження комунікативно-правових аспектів розвитку професійних здібностей адвокатів залишається актуальним.

Успіх в роботі адвоката багато в чому залежить від його уміння спілкуватися з людьми: будувати правильні взаєностосунки з підзахисним, слідчим, прокурором, судом та іншими судочинства [2, с. 15]. «Все вказане, – відзначає Я.С. Аврах [3, с. 12], – складає зміст комунікативного компонента захисної діяльності. Комунікативність дозволяє більш глибоко проаналізувати психологічні причини

здійснення злочину, охарактеризувати особу обвинуваченого, правильно побудувати взаємостосунки в кримінальному процесі, налагодити загальнолюдські і процесуальні зв'язки, дослідити конфліктні ситуації, що виникають у ході досудового розслідування або судового розгляду справи».

В.Л. Васильєв [4, с. 238] вказує, що для всіх юридичних професій однією з головних сторін діяльності є комунікативна, яка включає разові або постійні, здійснювані в рамках правової процедури або довільно, індивідуальні або колективні, безпосередні або опосередковані контакти юриста з іншими фізичними особами в цілях здійснення професійних обов'язків.

На думку О.М. Скрябіна, комунікативний аспект діяльності адвоката виявляється в:

- комунікативно-психологічному контакті адвоката з підзахисним або з клієнтом при першій зустрічі і на всіх інших стадіях досудового розслідування справи та судових процесів;
- виступаючи в судовому засіданні в суді першої, апеляційної та касаційної інстанції. Комунікативно-психологічному контакті зі складом суду та іншими учасниками судового процесу у всіх судових інстанціях;
- збереженні адвокатської таємниці. Адвокат не тільки повинен яскраво говорити але і вміти не розголошувати інформацію, яка відноситься до адвокатської таємниці [2, с. 15].

М. Криськів підкреслює, що у розпорядженні адвоката повинен бути широкий риторичний інструментарій, запас синонімічних засобів висловлення думки, здатність вибрати найточніше, відповідне змістові думки слово, емоційно-експресивні засоби, адекватні обговорюваній ситуації, їх мовлення повинно бути бездоганним у технічному аспекті: чіткість вимови, правильність словесних і точність логічних наголосів, відсутність штампів, слів-паразитів, ненормативної лексики, граматично і психологічно необґрунтованих пауз, використання коротких речень як основної умови доступності усного мовлення [5, с. 292].

Таким чином, можна побачити, що майже кожний вчений у своїй роботі вказує на велику важливість комунікативних засобів у професійній діяльності адвоката. Проте, не кожен може піднятися до висот відомих ораторів, хоча багато адвокатів можуть оволодіти до певної міри риторикою. Для цього треба особливу увагу приділяти пізнанню технологічного оснащення побудови комунікаційного спілкування. Тут мається на увазі набір умов і інструментів, необхідних

для побудови комунікаційних технологій. Привернемо увагу до наступних психолого-дидактичних принципів мовної дії, дотримання яких є важливою умовою технологічності його побудови.

Доступність. Зваженість змісту мови, його підлеглість розкриттю її задуму. Облік культурно-освітнього рівня слухачів, їх життєвого і професійного досвіду. Вельми ефективний прийом актуалізації змісту, використання маловідомої інформації (новизна і оригінальність), поєднання різнохарактерних відомостей, їх достовірність, теоретична і фактологічна підтвердженість.

Асоціативність. Виклик співпереживань і співроздумів. Подібного можна досягти, апелюючи до емоційної і раціональної пам'яті слухачів. Перший вид пам'яті – блок раніше випробуваних вражень, що не зникли з психіки людини. Наприклад, враження дитинства, естетичні відчуття. Другий вид пам'яті – різні знання і відомості. Наприклад, історичні дати і факти, математичні формули, закони фізики. Для виклику відповідних асоціацій використовуються такі прийоми, як аналогії, посилення на прецеденти, образність вислову.

Сенсорність. Частіше звертатися до формули Я. Коменського: «Наочність – золоте правило дидактики». Все, що можна, потрібно продемонструвати. Ширше використовувати колір, світло, звук, малюнок, модель в комунікаційному спілкуванні. Чим ґрунтовніше і різностороннє задіяні людські відчуття, тим ефективніше проникає інформація в психіку людей і активніше йде процес її чутливого і раціонального освоєння.

Експресивність. Це емоційна виразність звучання мови, її емоційний підтекст, емоційна виразність міміки, жестів. Можна ще так її визначити: це внутрішня розгорнутість виступаючого, свідомство його повної самовіддачі.

Інтенсивність. Вона характеризує темп подачі інформації, ступінь рухливості комунікатора під час спілкування. Різна інформація і різні люди потребують у диференційному темпі викладання і засвоєння мови. Треба враховувати темпераменти людей, їх підготовленість до ухвалення конкретного виду інформації, їх особисту зацікавленість в інформації.

Отже, адвокат повинен дотримуватися всіх вищезгаданих принципів спілкування для досягнення оптимального контакту з аудиторією. Засвоєння таких принципів та практика їх застосування повинні відбуватися ще у вищому навчальному закладі. Для цього навчальна дисципліна «Риторика» повинна вивчатися кожним, хто планує у

майбутньому працювати в юридичній діяльності та спілкуватися з великою кількістю людей.

Список використаних джерел:

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 № 5076–VI / Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 27. – Ст. 282.
2. Скрябін О.М. Психолого-правові аспекти розвитку комунікативних здібностей адвокатів / О.М. Скрябін // Вісник Запорізького національного університету. – 2011. – № 3. – С. 14–18.
3. Аврах Я.С. Психологические проблемы защиты по уголовным делам / Я.С. Аврах. – Казань: Изд. Казанского ун-та, 1972. – 104 с.
4. Васильев В.Л. Юридическая психология / В.Л. Васильев. – [6-е изд., перераб. и доп.]. – СПб.: Питер, 2009. – 608 с.
5. Криськів М. Мовленнєвий аспект юридичної діяльності / М. Криськів // Вісник національного університету «Львівська політехніка». – 2008. – № 620. – С. 291–293.

Мартинюк Т.М.

аспірант,

Національна академія внутрішніх справ

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИВАТНОГО І ПУБЛІЧНОГО ПРАВА В РЕГУЛЮВАННІ СПАДКОВИХ ВІДНОСИН, ОБ'ЄКТОМ ЯКИХ ВИСТУПАЮТЬ КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ

З давніх часів римські юристи розділяли всю область права на дві обширні сфери – сферу права публічного (*jus publicus*) і сферу приватного (*jus civilis*). З того часу, такий поділ став значним надбанням юридичної думки, що складає неодмінну базу наукової і практичної класифікації правових явищ. Але незважаючи на те, що існування з «незапам'ятних» часів, зазначеної наукової класифікації, сам критерій відмінності між правом публічним і приватним до цього часу не виявлено [1, с. 37].

Насамперед – це пояснюється досить багатограниними переплетеннями та взаємозалежностями приватних і публічних інтересів, так що далеко не завжди існує можливість однозначного їх «розведення» по різні боки певних жорстких демаркаційних ліній [2, с. 255].

Справді, з одного боку, лише людина здатна усвідомлювати об'єктивно існуючі інтереси, а відтак здійснювати їх. З іншого ж боку, є й зворотний вплив суспільних інтересів на індивідуальні, адже людина як істота соціальна не може бути «цілковито незалежною від культурно-ціннісних «координат» того суспільства, в межах якого відбувається її становлення» [2, с. 255].

Над проблемою розмежування публічного і приватного права працювало багато вчених – цивілістів і фахівців інших галузей науки. В даній роботі немає можливості розглядати їх доробки, шляхом викладу і критики багатьох теорій запропонованих у літературі. Але в контексті нашого дослідження викликають Г.Ф. Шершеневича і Й.О. Покровського.

Так, Г.Ф. Шершеневич зазначав, що існуюча в сучасному юридичному порядку різниця приватного і публічного права не впливає із самої сутності права, а є лише історичним явищем. Як історична категорія такий юридичний порядок побудований на протилежності приватних і суспільних інтересів, передбачає наявність психічних, етичних, політичних і економічних умов, відсутність або недостатній розвиток яких усуває саму можливість подібного роздвоєння права [3, с. 83].

Іншу думку, щодо розрізнення приватного і публічного права, виразив також Й.О. Покровський, який зазначав, що між публічним і приватним правом є різниця глибоко принципова, яка є основою всієї наукової класифікації, а не чийось випадковим інтересом [1, с. 38].

На таких позиціях стояв і М.М. Агарков, стверджуючи, що традиційний науковий аналіз проблеми розмежування публічного і приватного права не є історичною випадковістю. Він дійсно у загальному відповідає двом видам права, теоретично роздільних за своїм характером.

Історична випадковість пояснює лише ті відхилення від вірної межі, які мають місце в традиційних відхиленнях [4, с. 72].

Погоджуючись з Й.О. Покровським, можна стверджувати, що внутрішня диференціація права на публічне і приватне, будучи спричиненою подвійним характером як самого людського буття, так і субстанційності права є цілком природною. «Штучною була якраз, навпаки, спроба утвердження «правової єдності» шляхом викорінення всього «приватного» з життя людини та права, що його регулює» [2, с. 188, 284].

Виходячи з цього важливо підкреслити: «Якщо в державі поряд з публічним розвивається приватне право, яке дає можливість

громадянину самостійно створювати для себе права і обов'язки, є більше підстав стверджувати, що при цьому дістає розвиток принцип рівності, відповідно до якого повинні враховуватись інтереси як окремого громадянина так і суспільства в цілому. За таких умов громадянин має перевагу не тільки при формування його прав і обов'язків, а й під час їх здійснення та захисту» [5, с. 34-37].

Поділ права на приватне і публічне має безпосереднє відношення і до регулювання спадкових відносин, об'єктом яких виступають культурні цінності. Саме цим відносинам відводиться значне місце у приватному праві. Більше того, відносини культури посідають важливе місце в регулюванні не лише нормами права, а й іншими соціальними нормами і поведінці самої особи. Причому, таке регулювання здійснюється не ізольовано, а в єдиному комплексі і тісному взаємозв'язку. Застосування приватного у розвитку культури дає можливість будь-якій особі – творцю стати носієм як особистих немайнових так і майнових прав. Вона може створити твір, випустити його у світ, відтворити, переробити, продати, передати в найм тощо.

Ці можливості творця забезпечуються належними йому суб'єктивними правами і складають зовнішні, видимі для інших наслідки його поведінки, які певним чином можуть бути оцінені, а відтак вільно відчужувати своє право іншому.

За допомогою публічно-правових відносин культури виникає можливість володіти, користуватись, розпоряджатись не лише приватними власникам, а й суб'єктам публічно-правових відносин, значне місце у яких відводиться державі чи комунальним структурам. Саме таке управління культурними цінностями відбувається на засадах норм публічного права.

Для регулювання спадкових відносин, об'єктом яких є культурні цінності, перевагу має приватно-правовий підхід регулювання суспільних відносин, бо без чіткого визначення суб'єктивних прав осіб – учасників спадкування – неможливо встановити і характер спадкових відносин.

Як висновок приватно-правове регулювання відносин культури посідає важливе місце в розвитку суспільних відносин і має безпосередній зв'язок зі спадкуванням.

Список використаних джерел:

1. Покровский И.А. Основные проблемы гражданского права. – М.: Статут (в серии «Классика российской цивилистики»), 1998. – С. 37-38.
2. Тімуш І.С. Інтегральний погляд на право. – К.: Атіка (в серії «Інтегральний погляд на право»), 2009. – С. 188-284.
3. Шершеневич Г.Ф. Учебник русского гражданского права // Издательство «Статут», 2005. – С. 83.
4. Агарков М.М. Избранные труды по гражданскому праву (в серии «Научное наследие»). В 2-х томах, т. 1. – М., 2002. – С. 72.
5. Бірюков І. Предмет і метод приватного права // Право України. – 2002. – № 3. – С. 34-37.

Черкасов Д.О.

аспірант,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ХАРАКТЕРНИХ РИС ЦИВІЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ШКОДУ, ЗАВДАНУ ДЕФЕКТОМ В ПРОДУКЦІЇ

На сьогодні правове регулювання у сфері відповідальності за шкоду завдану дефектною продукцією здійснюється Законом України «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції» від 19.05.2011 № 3390-VI.

Внаслідок прийняття даного закону в українській системі права виник новий специфічний вид цивільної відповідальності за шкоду, завдану дефектом в продукції.

Досліджуючи даний вид цивільної відповідальності вважаємо за необхідне виокремити її характерні риси з метою визначити її правової природи та надати їй авторське визначення, серед яких необхідно виділити такі:

1. Для інституту відповідальності за шкоду, завдану дефектною продукцією, характерні такі ознаки, які притаманні для юридичної відповідальності загалом:

- фактичною підставою притягнення до відповідальності за шкоду, завдану дефектною продукцією, є наявність цивільного правопорушення;

- відповідальність за шкоду, завдану дефектною продукцією, виникає у разі порушення правових норм, викладених в цивільному законодавстві;

- притягнення особи до відповідальності за шкоду, завдану дефектною продукцією, здійснюється в певному процесуальному порядку (а саме в судовому порядку);

- має місце чітка нормативна регламентація процедури притягнення особи до відповідальності за шкоду, завдану дефектною продукцією;

- відповідальність виражається у настанні негативних юридичних наслідків для виробника чи продавця дефектної продукції майнового характеру.

2. Для інституту відповідальності за шкоду, завдану дефектною продукцією, характерні такі ознаки, які притаманні для цивільно-правової відповідальності цілому:

- майновий характер відповідальності, оскільки полягає в обов'язку виробника чи продавця відшкодувати шкоду, завдану потерпілому дефектною продукцією;

- додатковість обтяження, що полягає в тому, що покладання на виробника чи продавця відповідальності за шкоду, завдану потерпілому дефектною продукцією, означає виникнення у нього обов'язку майнового характеру (відшкодувати завдану шкоду), якого не було до цього;

- виробник чи продавець несе відповідальність перед потерпілим, як юридично рівні суб'єкти один перед одним;

- компенсаційний (еквівалентний) характер відповідальності за шкоду, завдану потерпілому дефектною продукцією, оскільки розмір відшкодування безпосередньо залежить від розміру завданої шкоди;

- ініціативний характер застосування відповідальності за шкоду, завдану дефектною продукцією. Підставою її реалізації є виключно волевиявлення сторін, зокрема, добровільне здійснення відшкодування шкоди виробником чи продавцем або звернення потерпілого до суду з позовом до виробника чи продавця про відшкодування шкоди, завданої дефектною продукцією.

3. Відповідальність за шкоду, завдану дефектною продукцією за загальним правилом несе виробник даної продукції. Так, зокрема, відповідно до пункту 2) частини 1 статті 1 Закону України «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції»

виробник – виробник готової продукції, сировини або комплектувального виробу, складової частини продукції та будь-яка особа, яка, розміщуючи на продукції своє найменування, торговельну марку чи іншу ознаку, заявляє про себе як про виробника.

В той же час відповідно до частини 2 та 3 статті 7 Закону України «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції» будь-яка особа, яка ввезла на митну територію України продукцію з метою її продажу, передання в найм (оренду), лізинг або розповсюдження в будь-якій іншій формі в ході провадження господарської діяльності, несе відповідальність як виробник.

У разі коли виробник продукції не може бути встановлений, кожний її постачальник (продавець) відповідно до цього Закону несе відповідальність як виробник, якщо він протягом 30 днів не повідомить потерпілому найменування та місцезнаходження виробника або особи, яка поставила йому цю продукцію.

Таким чином, у разі, якщо виробник продукції невідомий, і продавець продукції не повідомляє потерпілому найменування та місцезнаходження виробника або особи, яка поставила йому цю продукцію, то даний продавець несе відповідальність за шкоду, завдану дефектною продукцією, на рівні з виробником.

Після відшкодування шкоди продавець отримує право зворотної вимоги до виробника щодо відшкодування шкоди, яку він поніс у зв'язку з відшкодуванням шкоди потерпілому.

4. Потерпілою стороною, яка може притягнути виробника чи продавця до відповідальності за шкоду, завдану дефектною продукцією, може виступати як фізична особа так і юридична особа, незалежно від мети використання продукції (побутове використання чи використання продукції з метою підприємницької діяльності).

5. Фактичною підставою притягнення виробника чи продавця до відповідальності за шкоду, завдану дефектною продукцією, є випуск виробником в оборот продукції, яка має дефект, внаслідок чого потерпілій особі було завдано шкоди.

6. Інститут відповідальності за шкоду, завдану дефектом в продукції, передбачає досить специфічні умови настання даної відповідальності.

Так, зокрема, відповідно до частини 1 статті 6 Закону України «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції» для притягнення до відповідальності виробника продукції потерпілий повинен довести:

- 1) наявність шкоди;
- 2) наявність дефекту в продукції;
- 3) наявність причинно-наслідкового зв'язку між дефектом в продукції та шкодою.

З огляду на зазначене саме ці три факти і є умовами настання цивільно-правової відповідальності за шкоду, завдану дефектною продукцією.

Варто звернути увагу й на той факт, що частина 1 статті 6 Закону України «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції» покладає тягар доведення наявності цих умов саме на потерпілу особу.

7. Відсутність вини в діях виробника, який ввів в обіг дефектну продукцію, яка стала причиною завдання шкоди потерпілій особі.

8. Відповідальність за шкоду, завдану дефектною продукцією, є одним із видів позадоговірної деліктної відповідальності, що в свою чергу зумовлює наступні характерні риси:

– для притягнення виробника до відповідальності за шкоду, завдану дефектною продукцією, абсолютно не має значення наявність чи відсутність договірного зв'язку між потерпілим та виробником чи продавцем продукції;

– дані правовідносини є абсолютними, а тому кожна особа, якій завдано шкоду внаслідок дефекту в продукції, має право звертатися напряму до виробника чи постачальника даної продукції з вимогою про відшкодування завданої шкоди.

– підстави, умови та порядок притягнення до відповідальності за шкоду, завдану дефектною продукцією визначаються виключно актами цивільного законодавства в імперативному порядку, а тому не можуть бути врегульованими в договірному порядку;

– навіть у разі, коли потерпілому невідомий виробник продукції, що має дефект, і він звертається до продавця з метою відшкодування шкоди, завдану даною продукцією, з яким у потерпілого укладений договір, наприклад, про купівлю-продаж даної продукції, відповідальність настає виключно на підставі норм актів цивільного законодавства, а не на основі положень договору;

– відповідальність за шкоду, завдану дефектною продукцією полягає виключно у вигляді встановленні для виробника чи продавця дефектної продукції нового обов'язку у вигляді відшкодування завданої шкоди.

Це означає, що будь-яких інших заходів в даному випадку до них застосувати неможливо.

Виходячи з вищевикладеного можна дійти до висновку, що відповідальність за шкоду, завдану дефектною продукцією, за своєю сутністю є специфічним видом деліктної цивільно-правової відповідальності без вини, яка полягає у обов'язку виробника (в окремих випадках постачальника чи продавця) продукції відшкодувати шкоду, завдану фізичним та/або юридичним особам, яка завдана внаслідок наявності дефекту в продукції.

Список використаних джерел:

1. Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції. Закон від 19.05.2011 № 3390-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – № 47. – Ст. 531.

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Малик В.Г.

студент,

Житомирський національний агроекологічний університет

СТАН ЗАХИСТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В УКРАЇНІ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ У ЦЬЙ СФЕРІ

Розвиток євроінтеграційних процесів в Україні, поглиблення участі України у глобальній економічній системі зумовлює запровадження належного механізму захисту авторського права, використання різних форм захисту особистих майнових і немайнових авторських прав.

За час незалежності в Україні було прийнято багато законодавчих актів направлених на захист авторських прав. До таких законодавчих актів відносяться:

- Конституція України;
- Цивільний кодекс України;
- Закон України «Про авторське право і суміжні права»;
- Закон України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав»;
- Закон України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних»;
- Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні»;
- Закон України «Про телебачення і радіомовлення»;
- Закон України «Про видавничу справу»;
- Закон України «Про архітектурну діяльність»;
- Закон України «Про культуру»;
- Закон України «Про кінематографію».

Враховуючи ч. 1, ст. 19 Конституції України, якою встановлено, що міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України, норми ч. 2 ст. 19 Закону України від 29 червня 2004 року № 1906-IV «Про міжнародні договори України», ст. 3 Закону України від 23 червня 2005 року № 2709-IV «Про міжнародне приватне право». які визначають

приоритет міжнародного права над національним, важливим в захисті авторського права є міжнародні угоди, до яких приєдналась Україна. Основними з них є:

– Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (Паризький акт від 24.07.1971, змінений 02.10.1979, дата набрання чинності для України – 25.10.1995);

– Всесвітня конвенція про авторське право 1952 року (Женева, 06.09.1952, дата набрання чинності для України – 03.11.1995);

– Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності (прийнято Дипломатичною конференцією 20.12.1996, дата приєднання України – 03.11.1995);

– Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (дата набрання чинності – 01.09.2017).

На жаль, не дивлячись на всі ці законодавчі акти стан захисту авторського права в Україні є не задовільним. Про незадовільний стан з захистом авторського права в Україні свідчить той факт, що наша держава завжди знаходиться серед лідерів списку найбільших «піратських країн».

Однією з найбільш авторитетних організацій в сфері захисту авторських прав є – Міжнародний альянс інтелектуальної власності (ІПА), – це коаліція приватного сектору, заснована в 1984 році для представлення авторсько-правових галузей виробництва США у двосторонніх та багатосторонніх зусиллях для поліпшення міжнародного захисту матеріалів, захищених авторським правом [6]. Ця організація кожен рік випускає звіт про охорону та захист авторського права в світі. На підставі цього звіту уряд США приймає рішення щодо статусу тієї або іншої держави у так званому Списку 301 – переліку країн з незадовільним рівнем охорони прав інтелектуальної власності. Керуючись даними Списку 301, США приймають рішення про надання чи анулювання торгових преференцій для товарів, що імпортуються у США з тієї або іншої країни, що може завдати країні-експортеру значної економічної шкоди, не кажучи вже про репутаційні втрати.

У звіті за 2018 рік зазначається, що Україна з 2015 року залишається країною, де найбільше порушуються права інтелектуальної власності в світі, тому ті самі проблеми, які були підставою для віднесення її до таких країн декілька років тому, залишились і сьогодні [7].

Основні проблеми в захисті авторського права в Україні, умовно можна розділити на три частини:

1. Загальна низька правова культура населення.

2. Відсутність ефективних засобів боротьби з порушенням авторських прав, загальна декларативність законодавчих актів направлених на захист авторських прав.

3. Законодавство з захисту авторських прав не встигає за змінами які відбуваються в суспільстві в зв'язку з розвитком цифрових технологій.

Проблема загальної низької правової культури населення є найбільш складною проблемою, яку неможливо вирішити швидко. Але все одно її необхідно вирішувати, шляхом підвищення правової грамотності населення, усвідомленням кожним громадянином того факту, що використання без дозволу автора його твору є злочином.

Необхідно створити ефективний механізм контролю і дотримання вже існуючих законодавчих актів по захисту авторського прав. Правоохоронні органи в своїй роботі повинні розуміти, що незаконне використання твору автора, не чим не відрізняється від «банальної» крадіжки. Потрібно посилення кримінальної відповідальності власників сайтів, які розміщують на безоплатній основі кіно, книги, музику, програмне забезпечення.

В Україні повинні нарешті запрацювати організації колективного управління майновими правами, які взяли б на себе не тільки збирання, розподілення і виплату винагороди, а за прикладом таких організацій в США, боролися з «піратством» в середині країни, виступали би ініціаторами змін в законодавстві.

Вже прийняті законодавчі акти необхідно привести в відповідність до міжнародних угод підписаних державою Україною. Вчасно імплементувати в законодавство України норми по захисту авторських прав які приймаються міжнародними організаціями членами яких є держава Україна.

В Україні авторське право забезпечується та регулюється Конституцією України, Цивільним кодексом України, Законом України «Про авторське право і суміжні права», іншими законами а також міжнародними договорами. Не дивлячись на це Україна продовжує знаходитися серед держав, в яких найбільше порушуються авторські права.

Для виправлення цієї ситуації необхідно підвищувати правову культуру громадян, створювати ефективний механізм контролю і дотримання законів України, посилювати кримінальну відповідальність

за порушення авторських прав. Привести законодавство України у відповідність до міжнародних угод підписаних Україною.

Список використаних джерел:

1. Денисюк О.П. Проблеми та перспективи розвитку охорони інтелектуальної власності в Україні / О.П. Денисюк // Адвокат. – 2009. – № 7. – С. 38-41.
2. Борута М.В. Авторське право як об'єкт адміністративно-правової охорони / М.В. Борута // Право і Безпека. – 2011. – № 2. – С. 147-151.
3. Бенедисюк І.М. та ін. Посібник для суддів з інтелектуальної власності. – Київ: К.І.С., 2018. – 424 с.
4. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії ВРУ 28 червня 1996 р. зі змінами та доповненнями. – Харків: Парус-Друк, 2018. – 48 с.
5. Котляр А.О. Участь України в системі міжнародної охорони виключних авторських прав на основі міжнародних нормативно-правових актів. *Європейські перспективи*. 2014. № 1. С. 126-130.
6. Шуст Н.Б. Капустяк І.О. Дослідження стану захисту авторського прав в Україні. *Юридичний вісник*. 2017. № 2(43). С. 128-134.
7. І ІРА Звіт про охорону та захист авторського права. URL: https://iipa.org/files/uploads/2018/02/2018_SPECIAL_301.pdf

Носік Ю.В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

Тимощук Л.І.

*вчитель-методист світової літератури і права
спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів № 234 м. Києва
з поглибленим вивченням економіки і права*

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВІДТВОРЕННЯ ІСНУЮЧИХ ТВОРІВ ШЛЯХОМ ВИШИВАННЯ

Шляхом вишивання твір може отримувати своє матеріальне втілення вперше під час створення, матеріалізуючи при цьому творчий задум автора. Також вишиванням може бути здійснене відтворення вже існуючого твору, під чим розуміється виготовлення одного або більше примірників твору в будь-якій матеріальній формі.

Вишиванням можуть бути відтворені всі види об'єктів авторського права, які були розглянуті вище, а також, крім того, фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії. Наприклад, рівненська майстриня народної творчості О. Медведєва відома тим, що вишиванням відтворює цілі книги – в її доробку, зокрема, кобзар Т. Шевченка, книги поезій І. Франка, А. Міцкевича, Л. Костенко, книги Євангелія та ін. – вона ж оформила авторське право на кілька власних вишиваних шрифтів [1].

За загальним правилом, відтворення у вишивці іншого твору, що охороняється авторським правом, потребує належним чином оформленого дозволу автора або іншої особи, якій належить виключне право дозволяти використання твору. Водночас існують випадки у вишиванні, які закон прямо виключає з-під дії авторського права або встановлює режим вільного використання творів.

Вишиванням можна відтворювати об'єкти, що не охороняються авторським правом, зокрема державні символи України (герб і прапор), державні нагороди, символи і знаки органів державної влади, Збройних Сил України та інших військових формувань, символіка територіальних громад, символи та знаки підприємств, установ та організацій.

У вишивці можуть бути використані твори образотворчого та ужиткового мистецтва, які внаслідок закінчення строку дії авторського права перейшли в суспільне надбання. Таке використання творів здійснюється вільно, без виплати авторської винагороди за умови дотримання особистих немайнових прав автора твору, передбачених ст. 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права».

За правилом, встановленим у п. 9-1 ч. 1 ст. 21 Закону України «Про авторське право і суміжні права», без згоди автора (чи іншої особи, яка має авторське право), але з обов'язковим зазначенням імені автора і джерела запозичення, допускається використання правомірно оприлюднених літературних, художніх та інших творів для створення на їх основі іншого твору в жанрі літературної або іншої пародії, попури чи карикатури. Застосування техніки вишивання для цих цілей вбачається цілком можливим.

Також допускається вільне відтворення вишиванням творів в особистих цілях. Відповідно до ч. 1 ст. 25 Закону України «Про авторське право і суміжні права» дозволяється без дозволу автора (чи іншої особи, яка має авторське право) і без виплати авторської винагороди відтворювати виключно в особистих цілях або для кола сім'ї

попередньо правомірно оприлюднені твори. Слід звернути увагу на ту особливість, що в особистих цілях дозволене відтворення вишиванням навіть оригінальних творів образотворчого мистецтва, тоді як, для порівняння, їхнє репрографічне відтворення для особистих цілей заборонене.

В силу об'єктивних особливостей техніки ремесла, відтворення вишиванням інших існуючих творів може бути невідворотно пов'язане із внесенням змін до таких творів в частині чіткості контурів, гамми кольорів, плавності переходу їх тонів тощо. Наявність подібних змін у відтвореному вишиванням об'єкті авторського права свідчить про те, що відбулась зміна (переробка, адаптація) оригінального твору. На переробку, адаптацію, аранжування та інші подібні зміни оригінальних творів також вимагається оформлена відповідно до законодавства згода автора або іншої особи, якій належить виключне право дозволяти використання твору.

Особі, яка для цілей вишивання здійснила творчу переробку іншого існуючого твору без завдання шкоди його охороні належить авторське право на створений в результаті такої переробки похідний твір. Автор похідного твору вишивання користується авторським правом на створений ним твір за умови дотримання ним прав автора, твір якого зазнав творчої переробки.

Список використаних джерел:

1. Мазаний В., Медведєва О. Книги, вишиті на полотні – шедеври рівненської майстрині [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rvnews.rv.ua/post/view/1549539799-knigi-vishiti-na-polotni---shedevri-rivnenskoj-maystrini-foto> (дата звернення: 10.10.2019).

СІМЕЙНЕ ПРАВО, ЖИТЛОВЕ ПРАВО

Савицький А.Я.

аспірант,

Національний університет «Одеська юридична академія»

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ КУРС УКРАЇНИ: РЕФОРМУВАННЯ СФЕРИ УПРАВЛІННЯ ТА ОБСЛУГОВУВАННЯ БАГАТОКВАРТИРНИХ ЖИТЛОВИХ БУДИНКІВ

З весни 2014 року Україна розпочала амбітну програму реформ, спрямовану на стабілізацію своєї економіки та покращення життєдіяльності своїх громадян. Україна та Європейський Союз, спільно визначили програму реформ та уважно стежать за її виконанням. До пріоритетних реформ належать боротьба з корупцією, реформа судової влади, конституційна та виборча реформа, поліпшення ділового клімату та енергоефективності, а також реформа державного управління, включаючи децентралізацію.

Згідно з даними сайту European External Action Service, починаючи з 2014 року, Європейський Союз та Європейські фінансові установи вклади в Україну коштів на суму понад 15 млрд. євро (а саме: гранти та позики на підтримку процесу реформ із умовою наявності постійного прогресу).

План зовнішніх інвестицій Європейського Союзу (EU External Investment Plan; скор. – EIP) – це ключова ініціатива Європейського Союзу, створена для заохочення державних та приватних інвестицій. План зовнішніх інвестицій використовує додаткові інвестиції, пом'якшуючи фінансові ризики за допомогою нового Гарантійного фонду Європейського Союзу (1,5 млрд. євро) та змішуючи гранти ЄС із позиками європейських фінансових установ через Інвестиційну платформу сусідства (Neighbourhood Investment Platform; скор. – NIP).

З 2014 року через Інвестиційну платформу сусідства в Україну було направлено понад 181 млн. євро для підтримки фінансування інфраструктури у таких сферах, як вода та каналізація, енергоефективність, навколишнє середовище та фінансування малого та середнього бізнесу. Також надається підтримка кредитування в місцевій валюті [1].

Відносно нещодавно, а саме 1 вересня 2016 року Україна підписала Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським

Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода) [2].

Дана Угода набрала чинності 1 вересня 2017 року і, відповідно, великий масив вітчизняної нормативно-правової бази повинен бути терміново приведений у відповідність до положень Угоди, оскільки граничній термін для внесення відповідних змін складає три роки з дати набрання чинності Угодою. Це стосується і сфери управління та обслуговування багатоквартирних житлових будинків, оскільки великий обсяг послуг з управління та обслуговування будинків надається професійними управителями або управляючими компаніями.

Отже, з аналізу тексту Угоди вбачається наступне: відповідно до статті 415 (Глава 20) Угоди сторони співробітничать з метою забезпечення високого рівня захисту прав споживачів та досягнення сумісності між їхніми системами захисту прав споживачів [2]. Зазначена стаття безпосередньо стосується сфери управління та обслуговування багатоквартирних житлових будинків, оскільки управління та обслуговування в багатьох випадках надається професійними управителями або управляючими компаніями.

Так, відповідно до статті 416 Угоди з метою досягнення зазначених цілей таке співробітництво, зокрема, включає:

- а) сприяння обміну інформацією щодо систем захисту прав споживачів;
- с) удосконалення інформації, що надається споживачам;
- е) заохочення розвитку незалежних асоціацій споживачів та контактів між представниками споживачів [2].

Таким чином, професійними управителями або управляючими компаніями необхідно підвищувати рівень сервісу, створювати механізми для захисту прав співвласників багатоквартирних житлових будинків, а державі слід пильнувати та сприяти розвитку здорової конкуренції в даній сфері.

Окрім цього, Україна поступово наближає своє законодавство до *acquis* ЄС відповідно до Додатка XXXIX до цієї Угоди (стаття 417 Угоди) [2]. В Додатку XXXIX зазначено ряд Директив Європейського Парламенту та Ради Європи. Важливе значення має, зокрема, Директива Європейського Парламенту та Ради від 3.12.2001 про загальну безпеку продукції (№ 2001/95/ЄС) [3]. В Додатку XXXIX також прописано застереження, що положення Директиви мають бути впроваджені протягом трьох років з дати набрання чинності Угодою.

Що ж стосується загальних базових положень законодавства Європейського Союзу з питання управління та обслуговування багатоквартирних житлових будинків, відповідно до статті 389 (Глави 14) Угоди Сторони зміцнюють своє співробітництво щодо розвитку інформаційного суспільства на користь приватних осіб і бізнесу [2]. Так, «співробітництво охоплює такі сфери:

а) сприяння широкосмуговому доступу, поліпшення безпеки мереж та широкому використанню інформаційно-комунікаційних технологій приватними особами, бізнесом та адміністративними органами шляхом розвитку локальних ресурсів Інтернет і впровадження онлайн-послуг, зокрема електронного бізнесу, електронного уряду, електронної охорони здоров'я і електронного навчання...» [2].

Отже, вбачається, що Сторони будуть сприяти обміну інформацією через мережу Інтернет стосовно шляхів, якості та рівня надання тих чи інших послуг, в тому числі і послуг з управління та обслуговування багатоквартирних житлових будинків.

Крім зазначених в Угоді директив ЄС, слід звернути увагу і на спеціальні директиви, які безпосередньо відносяться до сфери управління та обслуговування багатоквартирних житлових будинків.

Наприклад, згадаємо Директиву 93/76/ЄЕС від 1993 року щодо обмеження викидів вуглекислого газу завдяки покращанню енергетичної характеристики будинків [4, с. 56].

Метою даної Директиви 93/76/ЄЕС є досягнення державами-членами цілі щодо обмеження викидів двоокису вуглецю шляхом підвищення енергоефективності, особливо за допомогою розробки і здійснення програм у наступних сферах:

- енергетична сертифікація будинків;
- виписка рахунків за опалення, кондиціонування повітря і гарячу воду на базі фактичного споживання;
- фінансування третьою стороною з метою інвестування енергоефективних технологій у державному секторі;
- теплова ізоляція нових будинків;
- регулярна перевірка котелень;
- енергетичний аудит підприємств з високим енергоспоживанням [5].

Ще однією директивою в досліджуваній сфері є Директива 2002/91/WE, яка зобов'язує країни-члени ЄС покращити енергетичний стандарт будинків. Директива передбачає:

- впровадження енергетичних свідоцтв у новозбудованих або модернізованих будинках і житлових квартирах, що продаються або винаймаються;

- здійснення періодичного контролю систем опалення;
- здійснення одноразового контролю опалювальних інсталяцій, у яких працюють котли, що перебувають в експлуатації понад 15 років [4, с. 57].

Таким чином, окрім чітко визначених вимог Угоди слід звернути увагу і на загальну тенденцію на зближення вітчизняного і європейського законодавства.

Отже, що стосується загальної тенденції на зближення вітчизняного і європейського законодавства, не в рамках чітких вимог Угоди, то зауважимо, що на відміну від країн Європейського союзу, де управління багатоквартирними житловими будинками самостійно співвласниками зародилось ще століття тому, Україна тільки стала на шлях реформування даної житлової сфери. Саме тому так необхідно детально аналізувати досвід країн Європейського союзу і запроваджувати їх позитивний досвід, одночасно зі зверненням уваги на мінуси та негативні моменти, щоб уникнути таких проблем у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. EU-Ukraine relations – factsheet // European External Action Service (EEAS), 2019. URL: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/4081/eu-ukraine-relations-factsheet_en
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони // Верховна Рада України: Законодавство України, 2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011
3. Директива Європейського Парламенту та Ради від 3.12.2001 про загальну безпеку продукції (№ 2001/95/ЄС) // Європейський Парламент та Рада, 2001. URL: <http://www.icqc.eu/userfiles/File/directiva%202001%2095%20ec%20gpsd%20ru.pdf>
4. Бригілевич В., Когут Г., Швець В., Шишко В., Щодра О. Реформування системи управління житловою нерухомістю міста: практичний посібник // Київ : ТОВ «Софія-А», 2012. – 104 с.
5. Правове регулювання сфери енергетики, включаючи ядерну, в європейському союзі та в Україні // Міністерство юстиції України Державний департамент з питань адаптації законодавства, 2006. URL: file:///C:/Users/%D0%AE%D0%BB%D1%8F/Downloads/19_energy_including%20nuclear_20120516.pdf

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Жиляєва Я.В.

студентка;

Пилипенко А.А.

доцент,

Університет митної справи та фінансів

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ДОСТАТНІЙ РІВЕНЬ ЖИТТЯ

Забезпечення достатнього рівня життя визначають і як найважливішу конституційну мету розвитку багатьох держав, і першу ознаку соціальної держави, і кінцеве завдання соціально-економічних програм уряду.

Такі поняття як «рівень життя» та «достатній життєвий рівень» не мають законодавчого закріплення в Україні, і тому невизначеність їх співвідношення з прожитковим мінімумом залишає ряд проблем як теоретичного, так і практичного змісту.

У практиці вітчизняного законодавства вперше право на достатній життєвий рівень для особи та її сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло, було закріплено ст. 48 Конституції України. Однак особливістю положення «достатній життєвий рівень» фахівці відзначають відсутність у законодавстві визначення меж цієї достатності, його рекомендаційне формулювання та постійна змінюваність залежно від рівня соціально-економічного розвитку країни та інших чинників. Термін «достатній життєвий рівень» є оціночним поняттям, має відносний характер і не підлягає точному визначенню [1]. Такий підхід має певний сенс, оскільки неможливо точно виявити потреби людей у засобах існування. Вони індивідуальні й залежать від багатьох чинників: рівня економічного розвитку країни, галузі, регіону, національних, культурних або релігійних традицій споживання, віку, професії, рівня освіти людини тощо. Крім того, потреби людини в засобах існування суб'єктивні й не завжди зважають на рекомендації фахівців. Водночас більш виваженою вбачається точка зору, за якою державні соціальні стандарти прав людини повинні юридично закріплюватися та не

ототожнюватися з тим чи іншим політичним устроєм держави, системою економіки тощо [2].

Порівнюючи Конституцію України з Декларацією прав людини, можна сказати, що багато норм тотожні. Однак зміст ідентичних норм в Конституції України не розкривається, наприклад, задоволення основних потреб людини в одязі, їжі, житлі, в послугах охорони здоров'я. В даний час чітко не регламентовані соціальні стандарти, відсутні юридичні гарантії найважливіших потреб людини. Звідси, термін «достатній рівень життя» може перетворитися в безумовну абстракцію, при всьому, що здійснення права на достатній рівень життя – це чималі витрати держави. Витрати на гарантованість достатнього рівня життя в першу чергу обумовлені економічними можливостями держави.

Державне регулювання рівня життя населення базується на категорії прожиткового мінімуму, що визначається базовим державним соціальним стандартом, на основі якого встановлюються соціальні гарантії та стандарти у сферах доходів населення, житлово-комунального, побутового, соціально-культурного обслуговування, охорони здоров'я та освіти. Законодавство визначає прожитковий мінімум як вартісну величину достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів і мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості [3].

До складу прожиткового мінімуму входять набори продуктів харчування, непродовольчих товарів і наборів послуг, схвалених науково-громадською експертизою на принципах соціального партнерства і затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2000 р. № 656 «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення» [4].

Водночас слід пам'ятати, що використовувана в Україні величина прожиткового мінімуму орієнтована на мінімальне споживання продуктів харчування та непродовольчих товарів за мінімальними нормами, отримання обмеженої кількості послуг за найнижчими цінами й співвідношенням із середнім рівнем життя населення. В основу прожиткового мінімуму покладено споживчий кошик, котрий містить конкретний перелік матеріальних благ, використовуваних для

задоволення найнеобхідніших потреб людини (сім'ї) при середньостатистичному споживанні за певний період часу.

За своєю суттю прожитковий мінімум є встановленою законодавчо межею бідності, оскільки саме йому належить провідна роль у визначенні права на призначення більшості видів державної соціальної допомоги. Водночас негативним досвідом вітчизняного законодавства є факт існування, по суті, двох соціальних стандартів – прожиткового мінімуму, а також рівня забезпечення прожиткового мінімуму, що використовується для призначення окремих видів державної соціальної допомоги. При цьому останній передбачає надання соціальної допомоги в розмірах, що значно нижчі від установленної законодавством вартісної величини прожиткового мінімуму, а отже, не може забезпечити навіть мінімально-необхідних потреб існування [5].

11 вересня 2018 року Київський апеляційний адміністративний суд розглянув справу № 826/5661/16 та вирішив задовольнити позов керівника Проекту «Відкритий Суд» Станіслава Батрина до Кабінету Міністрів України, за участі третіх осіб: Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство соціальної політики України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Міністерство фінансів України, – про незаконність встановлення прожиткового мінімуму в Україні [6].

Набули чинності судові рішення у двох категоріях справ:

1. Про незаконність «споживчого кошику» в Україні.
2. Про незаконність встановлення урядом прожиткового мінімуму в Україні.

Таким чином, для забезпечення права на достатній рівень життя доцільно було провести такі зміни в національному законодавстві: 1. Уряд та міністерства не вправі формувати «споживчий кошик» без попереднього врахування реальних потреб людини. 2. Уряд не вправі встановлювати розмір прожиткового мінімуму, без попереднього обґрунтування такого розміру та його відповідності реальним потребам людини. 3. Розмір прожиткового мінімуму має характеризуватися динамічністю та залежати від реальної здатності громадянина придбати достатню кількість продуктів харчування, непродовольчих товарів, отримати відповідні послуги за цінами, які існують на ринку.

Отже, рівень життя є багатоплановим поняттям, яке охоплює найрізноманітніші аспекти життєдіяльності людини. Рівень життя – це

динамічна категорія, розуміння якої залежить від рівня розвитку суспільства в певний період часу.

Достатній рівень життя передбачає забезпечення рівня доходу, необхідного для задоволення їх основних (мінімальних) фізіологічних та соціальних потреб. Достатній рівень життя не може бути нижчим за прожитковий мінімум, встановлений державою.

Список використаних джерел:

1. Кириченко Ю.В. Пояснювальна записка щодо обґрунтування необхідності зміни статті 48 Конституції України. URL: <http://cau.in.ua/ua/news/id/kirichenko-776/>

2. Синчук С.М. Гарантування гідного рівня життя особи у сфері соціального забезпечення. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2011. Випуск 52. С. 236.

3. Про прожитковий мінімум : Закон України від 15.07.1999 р. № 966-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 38. Ст. 348.

4. Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення : постанова Кабінету Міністрів України від 14.04.2000 р. № 656. Офіційний вісник України. 2000. № 16. Ст. 97.

5. Андрієнко І. С. Достатній життєвий рівень як правова категорія. URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/1010/1/%D0%90%D0%BD%D0%B4%D1%80%D1%96%D1%94%D0%BD%D0%BA%D0%BE%202-2015.pdf>

6. Постановление № 76473219, 11.09.2018, Киевский апелляционный административный суд. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/76473219/>

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Гладкий В.В.

аспірант,

*Навчально-науковий інститут права імені князя Володимира Великого
Міжрегіональної академії управління персоналом*

ОЗНАКИ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Передуючи розкриття системи основних ознак правового механізму забезпечення антикорупційної безпеки (далі – ПМЗ АКБ), необхідно зробити наступне застереження: поняття «правовий механізм забезпечення» не тотожне поняттю «правове забезпечення». Головним чином, цей висновок заснований на тому факті, що правове забезпечення в цілому можна розглядати: у динамічному аспекті прояву – як забезпечувальний процес (або діяльність); у статичному контексті прояву – як результат забезпечувального процесу (діяльності). Водночас, правовий механізм забезпечення характеризує собою організацію, структуру забезпечувального процесу (або діяльності) і відповідний порядок його руху в об'єктивній дійсності.

Виходячи з викладеного, а також з раніше сформульованого нами комплексного розуміння феномену «корупція» [1, р. 25; 2, с. 62–64], беручи до уваги очевидну особливу шкоду корупції для діяльності державних органів і правопорядку, з чого випливає всеосяжна важливість стану АКБ, доходимо висновку, що ПМЗ АКБ характеризується наступними особливими рисами:

1. *ПМЗ АКБ має системно-організаційний характер, підпорядкований ідеї АКБ.* Поза сумнівом неможливо називати правовим механізмом те, що не буде являти собою юридичну конструкцію певної форми, якою обрамлена певна система узгоджених елементів. З огляду на це, ПМЗ АКБ передбачає, що:

а) має місце відносно гармонійна (з урахуванням механізму всіх стримувань і противаг) організаційна структура, котра реалізує у межах різних правовідносин завдання впровадження концепції АКБ. У цьому сенсі,

зважаючи на усталені підходи вчених до розуміння основних структурних елементів правових відносин, зазначимо, що в контексті питання, що нами розглядається, ними є суб'єктний склад розглядуваних правовідносин, котрий виявляється у суб'єктах відносин щодо правового забезпечення АКБ, а саме: (а) *забезпечувач*, тобто суб'єкт (суб'єкти), що здійснює (здійснюють) правову забезпечувальну діяльність іншого суб'єкта (суб'єктів), який у тій чи іншій мірі впливає на стан АКБ; (б) *забезпечуваний*, тобто суб'єкт, діяльність котрого впливає на стан АКБ та забезпечується компетентним суб'єктом в межах відповідного правового забезпечення;

б) всі дії акторів антикорупційної діяльності відбуваються, концептуально підкоряючись базисній меті АКБ. У загальному юридичному сенсі мета є очікуваним і формально описаним юридично значимим орієнтиром у вигляді досягнення протягом визначеного періоду часу певного правового стану (чи статусу) предметів, об'єктів (чи суб'єктів) шляхом здійснення компетентних певних дій (утримання від вчинення певних дій), якими використовуються певні інструменти, котрими формуються умови для досягнення відповідного стану (статусу). Таким чином, необхідно наголосити, що мета існування, функціонування (здійснення) будь-якого суб'єкту (предмету, процесу) визначає динамічну об'єктивацію цього суб'єкту (предмету, процесу) в практичній дійсності, зводячи її до певної логічної форми, розумність і раціональність якої обумовлюється достатньою адекватністю відповідної мети, а більш точно – розумністю та раціональністю того, хто визначає цю мету. Іншими словами, в контексті дослідження правового механізму, а особливо – його динамічного прояву слід мати на увазі, що функціонування будь-чого доцільно розуміти в якості фактичного вияву функціональної властивості суб'єкта (чи об'єкта) – здатності здійснювати (виконувати) певну діяльність (роботу) на певних підставах та за певних умов. Ця діяльність (робота) підпорядкована конкретній меті, адже діяльність (робота) суб'єкта (об'єкта), не підпорядкована певній меті, не може вважатись конструктивною, визначеною та керованою, а отже – здатна становити собою потенційну загрозу для життя і здоров'я людини.

З огляду на це, дії активних суб'єктів антикорупційної діяльності в межах відповідного правового механізму, які не підпорядковані певній меті обумовлюють ситуацію, за якої зазначена система не буде узгодженою, а відтак – не буде системою. Відсутність системного та організаційного начала зводить основоположну ідею АКБ в певний «аморфний стан»,

в якому вона залишається лише ідеєю, котра позбавлена фактичного конструктивного прояву (й не здатна володіти відповідним проявом). Відповідно, АКБ, як концептуальна ідея ПМЗ АКБ, будучи об'єктивованою у фактичній дійсності в рамках правового механізму – це: (а) системоутворююча ідея (крізь її призму в практичній дійсності виокремлюються взаємопов'язані елементи, здатні скласти систему); (б) організаційно забезпечена ідея (концепт ідеї сприяє гармонійній організації виокремлених системних компонентів, а також їх конструктивному прояву, обумовленому метою функціонування ПМЗ АКБ).

2. *ПМЗ АКБ органічно впливає з комплексної політики сучасної цивілізованої держави, що охоплює захист національної безпеки, а також т. зв. «належне урядування» (good governance).* Розглядуваний правовий механізм є окремим проявом не завжди достатньо узгоджених стратегічних дій будь-якої сучасної цивілізованої (в якій панує право) держави стосовно збільшення рівня національної безпеки та добробуту громадян, зниження рівня криміналізації суспільства і т. д., що можна пояснити тим фактом, що феномен корупції, пронизуючи всі сфери буття людини, суспільства та держави, вимагає відповідних загальних (опосередковано запобігають і мінімізують корупцію) й спеціальних комплексних заходів протидії.

3. *ПМЗ АКБ нормується, з одного боку, антикорупційним законодавством, сукупністю інших правових норм, що складають антикорупційний правовий режим в державі (або в окремому державному органі, у конкретній гілці влади і т. д.), прийнятих в рамках централізованого та локального порядку нормотворчої діяльності, а з іншого боку – положеннями договорів (контрактів).* Нормування ПМЗ АКБ становить собою динамічний процес: (1) здійснюваний компетентними суб'єктами нормотворчої діяльності (*нормування правовими нормами*), а також сторонами, котрі домовляються про правовідносини, предмет яких так чи інакше стосується АКБ (*нормування положеннями договорів*); (2) відображаючий очікування суспільства та держави від функціонування ПМЗ АКБ; (3) оптимізуючий статичну гармонію структурних елементів ПМЗ АКБ (підпорядковуючи відповідній базовій меті) та їх динамічну взаємодію.

При цьому важливо звернути увагу на те, що нормування ПМЗ АКБ в договірному контексті має різні рамки свободи регулювання. Важливо мати на увазі, що забезпечення АКБ в приватноправових відносинах (коли досягається АКБ підприємства) обмежена лише правами,

свободою та законними інтересами сторін. У той же час, в адміністративно-правових (й інших публічних) відносинах сторони позбавлені подібної свободи, діючи в рамках власних повноважень (у цьому сенсі звернемо увагу на ч. 2 ст. 19 Основного Закону).

Таким чином, якщо в рамках приватно-правової площини формування позитивної практики досягнення АКБ може досягатися сторонами правовідносин, передуючи закріпленню відповідної оптимізованої моделі поведінки в законодавстві (якщо відповідна модель не являю собою обмеження прав і свобод, законних інтересів, що безпосередньо не впливає з норм законодавства), то практика оптимізації досягнення АКБ в публічно-правовій площині (звісно, в тому разі, коли вона не може розумітися як така, що органічно впливає з уже діючих норм законодавства) може формуватися та реалізовуватися виключно на підставі норм чинного законодавства.

5. ПМЗ АКБ враховує, а також гармонізує в своїй ідейній системі (тобто підпорядковує загальній меті на основі відповідних принципів права) особливості державної антикорупційної політики, умови кадрової та іншої політики стосовно державних органів, специфіку органу публічної влади, в якій досягається АКБ, а також особливості соціально-правової та економічної, політичної й культурної природи феномена корупції, комплексно не обумовлюючи дисгармонії свого практичного втілення, як правового механізму.

6. ПМЗ АКБ передбачає юрисдикційну (органи публічної влади) та неюрисдикційну (ЗМІ, громадські організації, викривачі корупції, публічні службовці і т. д.), спеціальну (антикорупційну), суміжну спеціальну (наприклад, протидія відмиванню доходів) та загальну юридично значиму (зокрема, кадрове, соціальне, інформаційне забезпечення публічної влади) поведінку суб'єктів права, яка безпосередньо чи опосередковано сприяє досягненню належного рівня АКБ.

7. ПМЗ АКБ поширює свою дію на суб'єктів права залежно від рівня, на якому він створений та на якому він функціонує. В окресленому сенсі можна виокремлювати: (1) універсальну сферу дії ПМЗ АКБ; (2) національну (федеральну) сферу дії ПМЗ АКБ; (3) локальну сферу дії ПМЗ АКБ; (4) інституціональну сферу дії ПМЗ АКБ. При цьому важливо враховувати, що відповідні правові механізми нижчого порядку повинні відповідати правовим механізмам більш вищого порядку (наприклад, інституційний ПМЗ АКБ не може суперечити локальному ПМЗ АКБ й, водночас – національному ПМЗ АКБ), а також загальнодержавній

парадигмі запобігання та протидії правопорушенням кримінально-правової та адміністративно-правової природи.

8. ПМЗ АКБ концептуально ґрунтується на гармонізації публічного та приватного інтересу. АКБ за своєю концептуальною суттю відображає відповідну гармонію, орієнтуючись на ідею т. зв. «Загального блага». Особливим чином викладене стосується досягнення АКБ в державних органах, беручи до уваги те, що службовці цих органів володіють комплексом прав людини, адже службовець (як людина) закономірно характеризується також наявністю безлічі інтересів, які в контексті службово-трудових відносин, публічно-владної діяльності й процесів в рамках цих відносин, будучи підкореними публічним інтересам, не можуть ними невикористано пригнічуватися, ігноруватися.

Список використаних джерел:

1. Hladky, V. V. (2019). Criminometric Analysis of Corruption Permissiveness and Conditions of Pricing in Corrupt Services. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 26(2), 22–34. doi:10.31359/1993-0909-2019-26-2-22
2. Гладкий В.В. (2018). Базові інтерпретаційні гіпотези концепту корупції. *Актуальные научные исследования в современном мире*, 7-3(39), 62–64. doi: 10.2139/ssrn.3228412

Мурадлі Ф.М. оглі

студент,

Науковий керівник: Лютіков П.С.

доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри,

Університет митної справи та фінансів

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЗДІЙСНЕННЯ САНІТАРНО-ЕПІДЕМІОЛОГІЧНОГО НАГЛЯДУ ЗА ЗАКЛАДАМИ ГРОМАДСЬКОГО ХАРЧУВАННЯ

3 травня 2017 року в Україні, після ліквідації санітарно-епідеміологічного нагляду жодна структура не займається контролем якості харчових продуктів. У тому числі продукція які виробляють закладами громадського харчування. На нашу думку це справляє вплив на рівень реалізації громадян конституційного права на безпечне життя і здоров'я. У цьому контексті показовим є аналіз колишнього санітарного

лікаря країни – С. Протасом, за даними якого 2010 року (коли інспекція працювала) кількість спалахів інфекційних захворювань збільшилась в десятки разів. При цьому в середньому раніше складалось близько 30-50 спалахів інфекцій. На сьогодні після ліквідації санітарно-епідеміологічного нагляду кількість спалахів більше ніж 500 за рік, що значно перевищує колишні показники. Як *вбачається* з узагальнень, що вказані дані істотно активізують тему дослідження пов'язаних з необхідністю удосконалення щодо організації санітарно-епідеміологічного нагляду.

На сьогодні держава переклала всю відповідальність за здоров'я безпосередньо на людину. І людина повинна тепер пильніше ставитися як до свого власного здоров'я, так і до всього, що її оточує. Тому що на сьогодні в державі немає державної установи, яка б дозволила захистити здоров'я українців у сфері *санітарного* та епідемічного *благополуччя населення*. Справа в тому, що реформу, як стверджують фахівці «зробили фасадним методом», коли змінили вивіску і не змінили суть. Коли «держава говорила», що ми повинні змінити підхід і відійти від радянських каральних методів, перейти до превентивних європейських, насправді такого не відбулося. Насамперед, це має бути питання відповідальності (не тільки юридичної але і соціальної). Про що досить часто висловлюються вчені та представники державних органів) У цьому сенсі варто підкреслити, що практикою зарубіжних досвідів, принцип невідвортної відповідальності залишається непорушним, у тому числі і у сфері про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення відповідальність. Винна особа компенсує шкоду, яку вона нанесла здоров'ю тієї чи іншої особи.

Дослідивши дане питання про моральну шкоду яку нам завдають і масове отруєння, коли ми намагалися відійти від сурових радянських методів та перейти до європейських стандартів. Ми можемо порівняти з Європою чи у Сполученими Штатами Америки в яких у судовому порядку потерпілим особам відшкодовується збитки в значних фінансових масштабах розміри яких в окремих випадках складають понад мільярд доларів США, якої їм завдав той чи інший підприємець для їхнього здоров'я [1].

Державне управління санітарно-епідеміологічним наглядом є складною системою, яку умовно можна зобразити таким чином: за допомогою моніторингу здійснюється діагностика стану санітарно-епідеміологічного нагляду та його вплив на загальний рівень суспільної

безпеки і, таким чином, із навколишнього середовища поступають потоки інформації, які фіксують реальні чи потенційні загрози і небезпеки суспільству та його безпеці. Ця інформація аналізується, оцінюється на вищому стратегічному рівні. Потім визначається ступінь загроз та небезпек і, відповідно до існуючого потенціалу держави, приймаються управлінські рішення щодо вирішення певної проблемної ситуації. Це рішення виконується на оперативно-стратегічному та оперативному рівнях державного управління [2].

В Україні для вибору та аналізу державної стратегії стосовно реформування системи охорони здоров'я необхідно залучити до процесу перетворень певні механізми державного управління, пристосовуючи їх до конкретних суспільних проблем і можливостей, зокрема в умовах обмежених ресурсів [3]. Основними механізмами державної політики, які максимально впливають на діяльність галузі охорони здоров'я, є: фінансування галузі, організація системи охорони здоров'я на мікро– і макрорівнях, розміщення фінансових ресурсів, методи оплати виробників медичних послуг, регулювання діяльності з метою оптимального поєднання державного впливу та ринкових механізмів і соціальний маркетинг [3].

Державне управління санітарно-епідеміологічним наглядом як складової суспільної безпеки України можна віднести до вищого ієрархічного рівня адміністративно-політичного виду державного управління, яке займає в ньому одне з перших, стратегічних місць у забезпеченні санітарно-просвітницької роботи, підвищенні рівня санітарно-епідеміологічного нагляду, проведення профілактичних, санітарно-гігієнічних заходів [6].

Державному управлінні суспільною безпекою в санітарно-епідеміологічному вимірі властиві ознаки та особливості як міжгалузевої, так і функціональної складової державного управління, що здійснює істотний вплив на функції, форми, методи та засоби державного управління загалом. Наслідки ефективного чи неефективного державного управління суспільною безпекою в санітарно-епідеміологічному вимірі можуть виникнути у всіх сферах суспільства – у політичній, соціально-економічній, культурній, екологічній сферах [2].

Головним завданням державного управління санітарно-епідеміологічним наглядом як складової суспільної безпеки України є своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізація реальних та

потенційних загроз виникнення інфекційних захворювань за допомогою залучення відповідних моделей, методів, сил, засобів та ресурсів на трьох рівнях системи державного управління: стратегічному, оперативно-стратегічному та оперативному та на трьох рівнях апарату Держсанепідслужби: центральному, регіональному та місцевому [3].

Основним змістом забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя населення, як однієї з ґрунтовних складових суспільної безпеки є реалізація сукупності науково-обґрунтованих і апробованих на практиці з урахуванням світового і вітчизняного досвіду профілактичних заходів, вертикальних та горизонтальних профілактичних програм, кожний вид яких має свої переваги й недоліки, які необхідно враховувати при виборі механізму реалізації конкретних профілактичних стратегій державного управління суспільною безпекою [6].

Підбиваючи підсумки ми можемо говорити про Україну, що таким кроком ми відступили назад, за часи незалежності в нас таких випадків було максимум два-три, а суми відшкодувань, щоб вимогли порівняти, в районі 20 тис. грн. Раніше реформи не проводилися, все йшло по інерції з Радянським Союзом. З 2010 року почали проводити реформи, але їх почали робити популістично, а не професійно. Тому на сьогодні громадянин повністю не захищений.

Список використаних джерел:

1. Вільна загальнодоступна багатомовна універсальна енциклопедія «Вікіпедія». Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/громадська_безпека
2. Москаленко В.Ф. Концептуальні підходи до формування сучасної профілактичної стратегії в охороні здоров'я. – Київ: ВД «АВІЦЕНА», 2009. – 238 с.
3. Пасічник В. Державне управління національною безпекою в системі національної безпеки та державного управління: [монографія] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Edu/2011_29/fail/pasichnyk.pdf
4. Пономаренко А. Сучасні виклики та перспективи розвитку Держсанепідслужби // СЕС. Профілактична медицина. – 2011. – № 4. – С. 5-9.
5. Про основи національної безпеки України: Закон України № 964-IV від 19.06.2003 (Редакція станом на 18.05.2013) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
6. Трач В.Ф., Денисов В.И. Организация санитарно-эпидемиологической службы Донецкой области. Том 1. – Донецк: Каштан, 2008. – 284 с.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Лека Ю.В.

аспірант,

*Навчально-науковий юридичний інститут
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника*

КЛАСИФІКАЦІЯ МОТИВІВ ЗЛОЧИНУ: НАУКОВІ ПІДХОДИ

Серед усіх складових суб'єктивної сторони складу злочину мотиву надається значення рушійної сили, двигуна, що штовхає людину на вчинення протиправного діяння. Будучи ядром мотиваційного процесу, мотив повинен бути врахований при кваліфікації злочинного діяння та призначенні покарання. Аналіз чинного Кримінального кодексу України вказує на наявність різноманітних мотивів, кожен з яких має різне соціально-психологічне підґрунтя та етичну оцінку. З одного боку ці розбіжності ускладнюють можливість класифікації мотивів, з іншого – є однією з причин появи різних підходів та критеріїв до їх розмежування. Як зазначає Кудрявцев В.М., для того, щоб детально розглянути проблему мотивів злочинної поведінки, недостатньо обмежитись визначенням самого мотиву; потрібно точно знати, про які мотиви йде мова. Для цього необхідний перелік мотивів, а краще – їх класифікація [6, с. 56].

В юридичній та психологічній літературах є багато робіт, присвячених питанню класифікації мотивів злочинів. Кожен науковець давав свій перелік мотивів, беручи за основу той чи інший критерій класифікації. Однак, до сьогодення часу немає єдиної системи класифікації мотивів злочинів. Перші спроби здійснити класифікацію мотивів відбулись у 20 ст. Оскільки в той час мотив визначався як суто психологічна категорія, то і поділ мотивів здійснювався під кутом психології. До прикладу, Л.І. Петражицький поділяв мотиви на дві категорії: 1) «императивные» (побуждения нравственного долга); 2) «императивно-атрибутивные» (веление права) [8, с. 21-22];

М.П. Чубинський говорить про так звані моральні та антиморальні мотиви [2, с. 35]; А. Герцензон, виходячи з моральної і правової оцінки мотиву поділяє їх на три основні групи : контрреволюционные мотивы; 2) низменные мотивы; 3) мотивы, обусловленные неустойчивостью и недисциплинированностью [3, с. 343-344].

Такі підходи до класифікації мотивів є досить абстрактними та носять більш загальний характер. У своїх працях автори самі зазначали, що їх напрацювання потребують подальшого удосконалення та деталізації [7, с. 66-67].

Однією із найбільш вдалих класифікації психологічного напрямку вважається класифікація, запропонована А.О. Маслоу. Він систематизує мотиви, виходячи з їх соціального рівня. Нижчу ланку займають мотиви, пов'язані з фізіологічними потребами (голод, сексуальні потреби та ін.); наступну сходинку займають мотиви, пов'язані з потребами в безпеці та захисті від болі, страху, гніву; найвищу ланку займають мотиви, пов'язані із самоактуалізацією та потребами в розумінні та осмисленні [6, с. 56].

Для того, щоб класифікація мотивів злочину мала правозастосовну функцію, її необхідно доповнити юридичним змістом. Для юридичної класифікації мотивів злочинів необхідно знайти всі мотиви, які зазначені в чинному кримінальному законодавстві. Проблема в тому, що законодавець визначає мотиви дуже обмежено, а в деяких випадках взагалі застосовує інші техніко-юридичні прийоми (інтереси, заінтересованість тощо). У російській літературі існує декілька варіантів класифікації мотивів. Вагомими є напрацювання С.А. Тарарухіна, який поділяв мотиви за джерелами походження на суспільні та особисті; І.М. Даньшина, який поділяє мотиви, враховуючи мету та характер злочинних дій [9].

Особливої уваги заслуговує класифікація П.С. Дагеля, який класифікує мотиви злочину, взявши за основу критерій соціального напрямку. Відповідно до нього, існують такі групи мотивів:

1) Суспільно– небезпечні мотиви (антидержавні мотиви, особисті мотиви, релігійні мотиви). Вони носять кримінально-правовий зміст і враховуються при кваліфікації злочину та призначення покарання.

2) Суспільно-нейтральні мотиви (образу у зв'язку з неправомірними діями потерпілого, сором, жалість та співчуття, матеріальна зацікавленість. Ці мотиви не впливають на прийняття рішень у кримінально-правовій сфері та призначення покарання).

3) Суспільно-корисні мотиви. Вони можуть виступати в якості пом'якшуючих обставин (мотиви захисту від суспільно-небезпечного посягання тощо) [5, с. 162].

Таким чином, П.С. Дагелю вдалось вийти за рамки Кримінального кодексу і перенести оцінку вчинків людей з точки зору їх шкідливості для суспільства на мотиви злочинів [2, с. 37].

Щодо напрацювань українських вчених в питанні класифікації мотивів злочинів, варто звернути увагу на класифікації запропоновані Верешою Р.І., Грищуком В.К. та Фрісом П.Л. Зокрема, у підручнику з Кримінального права, Р.І. Вереша виділяє мотиви низького характеру (корисливість, садистські нахили, хуліганські мотиви), та мотиви, позбавлені цього моменту (неправильно сприйняті інтереси держави, суспільства, окремих осіб, вчинення злочину під впливом тяжких обставин) [1, с. 146-147]. Такої ж позиції притримується і Грищук В.К. [4, с. 89]. Науковець Фріс П.Л. у своєму підручнику з Кримінального права дає більш розгорнуту класифікацію мотивів, поділяючи їх на антисоціальні (політичні, насильницько-агресивні, корисливі); асоціальні (егоїстичні, анархо-індивідуалістичні); псевдосоціальні мотиви окремих груп, що суперечать інтересам суспільства); протосоціальні (при переростанні соціально-сприйнятливих мотивів у мотиви злочину) [10, с. 144].

Серед наукових підходів щодо можливих класифікацій мотивів злочину існує думка про застосування так званого комплексного підходу. Зокрема Кудрявцев В.Н. у своїй праці «Борьба мотивов в преступном поведении», застосовуючи комплексний підхід, класифікує всі можливі мотиви та позитивні та негативні, тим самим підтверджує можливість одних мотивів поглинати інші і навпаки [6, с. 67].

Підсумовуючи вищенаведені наукові позиції щодо класифікації мотивів злочину слід зазначити, що підходи, які були запропоновані у 20 ст. радянськими вченими значно доповнилися та удосконалилися сучасними науковцями. Однак виробити єдину класифікаційну систему мотивів з єдиними критеріями неможливо, зважаючи на багатогранність категорії мотив та його різне сприйняття. Будь яка класифікація в силу її умовності не здатна врахувати всі можливі стани, в якому може перебувати та чи інша категорія. Тим часом будь яка категорія може збільшувати чи зменшувати те значення, яке надано йому в класифікаційній системі. Це стосується і мотиву злочину. Тому оцінюючи мотив в тій чи іншій класифікації потрібно враховувати ті

конкретні обставини об'єктивного та суб'єктивного плану, під впливом яких виник той чи інший мотив [2, с. 40].

Список використаних джерел:

1. Вереша Р.В. Кримінальне право України. Загальна частина. Навч. посіб. 2-ге вид. перероб. та доп. Станом на вересень 2011 р. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 320 с.
2. Волков Б.С. Мотивы преступлений: Уголовно-правовое и социально-психологическое исследование / Волков Б.С. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1982. – 152 с.
3. Герцензон А.А. Уголовное право. Часть общая. – М., 1948. – С. 343-344.
4. Гришук В.К. Кримінальне право України. Загальна частина : навчальний посібник / Віктор Климович Гришук. – Київ : Ін Юре, 2006. – 567 с.
5. Дагель П.С. Проблемы вины в советском уголовном праве [Текст] / П.С. Дагель // Учёные записки ДВГУ, вып. 21, ч. 1. – Владивосток, 1968. – 188 с.
6. Кудрявцев В.Н. Борьба мотивов в преступном поведении / В.Н. Кудрявцев. – М.: Норма, 2007. – 128 с.
7. О значении мотива преступления при изучении и предупреждении преступления. Вопросы борьбы с преступностью», вып. 10, В 74. М.: «Юридическая литература», 1969. 176 с.
8. Петражицкий Л.И. О мотивах человеческих поступков, в особенности об этических мотивах и их разновидностях / [Соч.] проф. Л.И. Петражицкого. – СПб. : Тип. Э.Л. Пороховщиковой, 1904. – 75 с.
9. Савченко А.В. Мотив і мотивація злочину / А.В. Савченко. – К., 2002. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pravo.vuzlib.su/book_z413_23.html
10. Фріс П.Л. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Атіка, 2004. – 488 с.

Маслюк Ю.В.

студент,

Вінницький торговельно-економічний інститут

Київського національного торговельно-економічного університету

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗА ВЧИНЕНІ КРИМІНАЛЬНІ ДІЯННЯ

Показники злочинності неповнолітніх, як і злочинності загалом, значною мірою залежать від соціально-економічного стану у країні. Значне загострення соціально-економічної ситуації потягло за собою поширення злочинності взагалі, у тому числі неповнолітніх.

Досліджуючи причини такого складного явища, як злочинність неповнолітніх, необхідно розглядати всі чинники, які можуть її детермінувати, комплексно, у сукупності, не намагаючись абсолютизувати або виділити один з них. Адже неповноліття – це період, коли молода людина формується як фізично так і психічно, а тому значно легше і більшою мірою підпадає під вплив оточуючого середовища. Неповнолітні користуються особливим захистом держави. Держава розуміє, що неповнолітні в силу свого віку не можуть повною мірою усвідомлювати значення своїх дій, обмежує їх здатність своїми діями набувати права, створювати для себе обов'язки і нести юридичну відповідальність, а також встановлює особливий порядок здійснення їхніх прав. Злочинність неповнолітніх несе за собою негативні явища, які впливають на дітей. Тому, окреслена у статті тема набуває особливої актуальності.

Дослідження злочинності неповнолітніх, застосування та ефективності заходів її запобігання вже здійснюється у закордонній та вітчизняній кримінальній галузі права. Цьому питанню приділяли увагу такі вчені, як Г.А. Аванесов, Ю.М. Антонян, М.М. Бабаєв, Т.С. Барило, І.Г. Богатирьов, М.І. Ветров, В.О. Глушков, В.В. Голіна, В.К. Грищук, І.М. Даньшин, О.М. Джужа, А.І. Долгова, В.П. Ємельянов, В.Д. Єрмаков, А.П. Закалюк, К.Є. Ігошев, І.І. Карпець, О.М. Костенко, В.М. Кудрявцев, Н.Ф. Кузнєцова, В.І. Лановенко, Ф.А. Лопушанський, Г.М. Міньковський, В.В. Панкратов, М.І. Панов, А.А. Примаченок, О.Б. Сахаров, І.О. Топольскова, І.К. Туркевич, Н.С. Юзікова, С.С. Яценко та ін.

Стаття має на меті розкрити питання відповідальності та покарання неповнолітніх, з'ясувати таку загальну ознаку спеціального суб'єкта

злочину, як вік, по досягненні якого може наставати кримінальна відповідальність, а також проаналізувати особливості цього питання стосовно конкретних видів спеціальних суб'єктів злочинів.

Згідно з ст. 87 Кримінального кодексу, «неповнолітніми визнаються особи, яким до часу здійснення злочину виповнилося чотирнадцять, але не виповнилося вісімнадцяти років» закон надає принципове значення віком особи на момент вчинення злочину. Проте слід враховувати, що в ряді випадків слово «неповнолітній» в кримінальному кодексі вказує на осіб, які не досягли повноліття до дня застосування норми. Неповнолітній, який вперше вчинив злочин невеликої тяжкості, може бути звільнений від кримінальної відповідальності, якщо його виправлення можливе без застосування покарання. У такому разі суд застосовує до неповнолітнього примусові заходи виховного характеру. У разі ухилення неповнолітнього від примусових заходів виховного характеру ці заходи скасовуються і він притягується до кримінальної відповідальності [6, с. 251].

Закон не передбачає щодо неповнолітніх будь-яких спеціальних видів покарання, не передбачених для дорослих злочинців. По відношенню до повної системи покарань, закріпленої у ст. 44 Кримінального кодексу, система покарань, призначуваних неповнолітнім (ст. 88 КК), є скороченою. До неповнолітніх не застосовуються найбільш суворі види покарання (смертна кара і довічне позбавлення волі), а також види покарання, застосування яких не можна або недоцільно з урахуванням їх соціального статусу (позбавлення права займати певні посади, позбавлення звань і нагород, конфіскація майна, обмеження свободи і покарання, які застосовуються до військовослужбовців). Інші види покарання щодо неповнолітніх (окрім позбавлення права займатися певною діяльністю) пом'якшені в розмірах і термінах [1].

Відповідальності підлягають особи у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років за вчинення злочинів проти життя та здоров'я особи (умисне вбивство); проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (зґвалтування); проти основ національної безпеки; проти власності (крадіжка); проти громадської безпеки (бандитизм); викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів та вибухових речовин або заволодіння ними шляхом шахрайства; проти безпеки руху та експлуатації транспорту (незаконне заволодіння транспортним засобом); проти громадського порядку та моральності (хуліганство); злочини у сфері обігу наркотичних засобів; злочин проти

авторитету органів державної влади; злочин проти правосуддя; злочин проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (посягання на життя представника іноземної держави) [7, с. 671].

Зазначені злочини становлять значну громадську небезпеку й належать до категорії середньої тяжкості, тяжких або особливо тяжких за кримінально-правовою класифікацією.

Неповнолітнім можуть бути призначені покарання у вигляді:

- 1) штрафу,
- 2) позбавлення права займатися певною діяльністю,
- 3) обов'язкових робіт,
- 4) виправних робіт,
- 5) арешту,
- б) позбавлення волі на певний строк.

Штраф неповнолітнім призначається в межах до 500 встановлених законодавством неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або іншого доходу неповнолітнього за період від 2 тижнів до 6 місяців. Закон дозволяє призначити штраф і за відсутності у неповнолітнього доходів і майна, на яке може бути звернено стягнення [6, с. 252]. Штраф, призначений неповнолітньому, за рішенням суду може бути стягнутий з його батьків або інших законних представників (за їх згодою). Це правило здається порушенням принципу особистої відповідальності (особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності тільки за вчинене ним діяння, а не за дії інших осіб), який хоч і не закріплено в законі, проте є одним з основоположних начал кримінального права. Особливо невдалим це правило представляється у ситуаціях, коли функції законного представника покладені на державну установу або коли, за наявності батьків, виховання фактично здійснюється державним або муніципальним закладом [7, с. 672].

Обов'язкові роботи призначаються на строк від 40 до 160 годин, полягають у виконанні робіт, посильних для неповнолітнього, і виконуються ним у вільний від навчання або основної роботи час. Тривалість виконання цього покарання особами у віці до 15 років не може перевищувати 2 годин на день, а особами у віці від 15 до 16 років – 3 годин на день. При призначенні і виконанні цього покарання слід враховувати, що воно не повинно завдавати шкоди здоров'ю неповнолітнього і порушувати процес навчання.

Виправні роботи призначаються неповнолітнім на строк від 2 місяців до 1 року. При призначенні і виконанні покарань у вигляді

обов'язкових або виправних робіт повинні дотримуватися всі норми про охорону праці неповнолітніх, закріплені трудовим законодавством. Ці покарання не повинні перешкоджати реалізації конституційного права кожного на освіту [4, с. 114].

Арешт призначається неповнолітнім, які досягли віку 16 років до моменту винесення вироку, на термін від 1 до 4 місяців.

Позбавлення волі призначається неповнолітнім на строк не більше 10 років і відбуває у виховних колоніях. Неповнолітнім, які скоїли злочини (крім особливо тяжких злочинів) у віці до 16 років, позбавлення волі призначається на строк не більше 6 років.

Закон прямо забороняє призначати покарання у вигляді позбавлення волі неповнолітньому, який вперше вчинив злочин невеликої тяжкості, а також особі, яка вчинила у віці до 16 років вперше злочин середньої тяжкості [5, с. 238].

Покарання у вигляді позбавлення волі призначаються неповнолітнім за вчинення повторно злочин невеликої тяжкості (на строк не більше 2 років), за тяжкий злочин (на строк не більше 7 років), за особливо тяжкий злочин (не більше 10 років), за особливо тяжкий злочин, поєднаний з умисним позбавленням життя людини (на строк до 15 років).

До неповнолітнього, який вчинив злочин невеликої тяжкості, можуть бути застосовані такі примусові заходи виховного характеру:

1. застереження;
2. обмеження дозвілля і встановлення особливих до поведінки неповнолітнього;
3. передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх змінюють, або під нагляд педагогічного чи трудового колективу за їх згодою, а також окремих осіб на їх прохання;
4. покладання на неповнолітнього, який досяг 15-річного віку і має майно, кошти чи заробіток, обов'язку відшкодування заподіяних майнових збитків;
5. направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи для дітей і підлітків до його виправлення, але на строк не більше 3 років [5, с. 288].

У разі ухилення неповнолітнього від примусових заходів виховного характеру ці заходи скасовуються і до неповнолітнього застосовується покарання, визначене вироком суду [3, с. 272].

Отже, проблема злочинності неповнолітніх завжди актуальна для суспільства, адже від того, як вона вирішується, залежить не лише стан і тенденції злочинності у майбутньому, а й моральний клімат у суспільстві в цілому. Кримінальна відповідальність неповнолітніх розглядається як особливий суб'єкт кримінальної відповідальності. Аналізуючи чинне законодавство України відносно неповнолітніх не можуть застосовувати: конфіскацію майна, обмеження волі, довічне позбавлення волі.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
2. Кримінальний кодекс України : Науково-практичний коментар / [Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш, та ін.] ; за загальною редакцією В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 3-тє вид., переробл. та доп. – Харків : ТОВ «Одісей», 2007. – 1184 с.
3. Логвінова М., Кафарський В. Основи правознавства: Навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 568 с.
4. Основи правознавства України: Навч. посіб. / Ківалов С.В., Музиченко П.П., Крестовська Н.М., Крижанівський А.Ф. – Х., Одісей, 2006. – 720 с.
5. Основи правознавства: Навч. посіб. / За заг. ред. П.Л. Гнатенко. – К.: Юридична книга, 2004. – 320 с.
6. Основи правознавства: Навч. посіб. / Під заг. ред. В.П. Пастухова. – К.: Алерта. 2005. – 377 с.
7. Правознавство: Навчальний посібник / За ред. В.В. Копейчикова. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 642 с.

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ

Березанська О.О.

студентка,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут»

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДО РОБОТИ З КОМП'ЮТЕРНИМИ ТЕХНОЛОГІЯМИ В КРИМІНАЛІСТИЦІ

Виникнення, розвиток і впровадження криміналістичних знань в Україні безпосередньо пов'язані з науковою та практичною діяльністю науково-дослідних інститутів Міністерства юстиції України, кафедр криміналістики Київського, Одеського університетів, Харківського юридичного інституту, а також діяльністю експертно-криміналістичних підрозділів Міністерства внутрішніх справ (МВС) України [3, с. 12].

Обсяги інформації в сучасному суспільстві настільки великі, що ефективність звичайних шляхів пошуку, передачі та її обробки стає дедалі нижчою. З появою нових технічних засобів можливості роботи з інформацією якісно змінилися і значно розширилися. Дану проблему дозволяють вирішувати сучасні потужні комп'ютери і засоби зв'язку. У науковій літературі термін «нові інформаційні технології» окреслюється як «сукупність методів і технічних засобів збирання, організації, збереження, обробки, передачі і представлення інформації, що розширює знання людей і розвиває їхні можливості в управлінні технічними і соціальними проблемами» [4, с. 5].

Бурхливий розвиток засобів інформатизації (комп'ютерів, комп'ютерних комунікацій, різних електронних пристроїв), і в зв'язку з цим, поява нових технологій обробки, передачі, одержання і збереження інформації відкриває нові можливості їхнього застосування в процесі розслідування злочинів. Великою проблемою є неповноцінна та вузька підготовка кадрів для роботи з новітніми комп'ютерними

технологіями, адже це кропітка робота з різними видами баз даних та пошукових систем.

Основна соціальна функція вузу – підготовка людини до повноцінної життєдіяльності. Щоб випускник знайшов своє місце в інформаційному суспільстві, він повинен володіти новими інформаційними технологіями, навичками використання комп'ютера як інструмента повсякденної діяльності, в тому числі – інструмента, що допоможе у розслідуванні злочинів. Прищеплюванням знань і навичок використання таких технологій у вузах системи МВС займається кафедра інформаційних технологій, але це можна і потрібно використовувати і в криміналістичному навчанні. З урахуванням задач криміналістичної підготовки слідчих, дані технології повинні бути наповнені предметним змістом у відношенні професійної діяльності і процесу навчання.

Крім вивчення слідчими основних юридичних дисциплін профілюючи знання, вміння та навички можуть бути набуті ними через впровадження нових спеціалізованих дисциплін за такою орієнтовною тематикою, як методика розкриття, розслідування та попередження злочинів інформаційній, комп'ютерній та комунікаційній сфері.

Йдеться про те, що широке розповсюдження комп'ютерних технологій, їх масове використання у різних галузях, в тому числі зі злочинними намірами, створює об'єктивну основу для отримання цінної оперативної інформації, документування злочинних дій певних осіб шляхом прихованого контролю комп'ютерних масивів інформації, повідомлень, що передаються комп'ютерними мережами. Серед оперативно-розшукових заходів особливе місце сьогодні посідають заходи скритого отримання комп'ютерної інформації. Відповідно до чинного законодавства України і відомчих нормативних актів такі дії можуть здійснюватися в рамках проведення відповідних оперативно-технічних заходів.

Однак, з урахуванням специфіки об'єктів, засобів і методів дослідження – це досить складний інструмент ОРД, що вимагає спеціальної підготовки оперативних працівників. Зокрема, вони повинні володіти правовими та організаційними основами проведення зазначених дій, своїми правами щодо зміни чи знищення при цьому комп'ютерної інформації, знати вимоги кримінально-процесуального законодавства щодо процедур отримання та використання цієї інформації в ході проведення окремих слідчих дій. Крім того, треба бути обізнаними з порядком оформлення завдань і одержання судових рішень на

проведення ОРД такого виду, подання їх результатів органу дізнання, слідчому, прокурору чи суду [5, с. 3].

Потребують окремого розгляду питання, пов'язані із засобами, а також тактикою прихованого отримання інформації із захищених комп'ютерних систем. Тому особа, яка досліджує комп'ютер, повинна орієнтуватися стосовно уразливих місць типових механізмів захисту і можливих недоліків в організації їх використання, володіти методикою подолання механізмів парольного захисту, вміти застосовувати засоби і прийоми подолання захисних функцій BIOS, прихованого контролю вмісту екранів відеомоніторів, даних клавіатури й інших периферійних пристроїв ПК, бути обізнаною з порядком оформлення результатів проведення оперативно-технічних заходів.

Крім того, треба знати основи архітектури і функціонування локальних та глобальних комп'ютерних мереж, види мережних протоколів, операційних систем, особливості мережних захисних механізмів, засоби й прийоми дослідження топології та логічної структури мережі: сканування мережних адрес і портів, моніторингу інформаційних потоків, а також вміти виявляти інформаційні ресурси, що представляють оперативний інтерес у відкритих джерелах глобальної мережі Інтернет – у групах новин, на Web-сторінках і серверах, володіти основними методами подолання систем захисту комп'ютерних мереж, знати особливості зняття інформації з технічних каналів зв'язку в локальних і глобальних комп'ютерних мережах.

Особа, що досліджує комп'ютер, також повинна володіти методикою оперативно-технічного супроводження розкриття злочинів у сфері комп'ютерної інформації, знати уразливі місця комп'ютерної системи, методи і засоби несанкціонованого доступу, проблеми розслідування і розкриття злочинів у сфері комп'ютерної інформації, ознаки і засоби виявлення фактів несанкціонованого проникнення в систему, засоби і методи моніторингу та систем оповіщення про факти вторгнення, тактичні прийоми застосування програмних і апаратних пасток, відслідковування і документування дій правопорушника, тактичні прийоми утримання мережного з'єднання з правопорушником, методику застосування спеціальної техніки для документування фактів учинення злочинів у сфері комп'ютерної інформації.

Міжнародна практика роботи правоохоронних органів свідчить, що хороші показники розкриття та розслідування злочинів досягаються, насамперед, за рахунок високої технічної оснащеності підрозділів.

Практика боротьби зі злочинністю переконливо свідчить про істотну, а в багатьох випадках виняткову потребу застосування комп'ютерних інформаційних систем і технологій у роботі правоохоронних органів. Вони можуть служити для здійснення інформаційної підтримки в розкритті, розслідуванні, виявленні і попередженні злочинів, встановленні і розшуку злочинців, надавати багатоцільову статистичну, аналітичну і довідкову інформацію, служити інструментом багатьох експертно-криміналістичних програм. Вони також можуть бути ефективним засобом розслідування, виявлення і попередження окремих видів злочинів (особливо – злочинів у сфері інформаційних технологій, низки злочинів у сфері економіки і т.д.). Відповідно, знання і навички використання цих засобів повинні засвоюватися під час підготовки у вузі. Швидке і масове проникнення інформаційних технологій в усі прошарки суспільства, впливає не тільки на законослухняних громадян. Дані переваги (поширеність, інформаційні і технологічні можливості) усе активніше використовуються злочинцями для вчинення нових видів злочинів, удосконалення відомих, для інформаційного «забезпечення» злочинної діяльності і т.д.

За оцінками експертів Міжнародної торгової палати, число злочинів, вчинених за допомогою комп'ютерних технологій зростає прямо пропорційно збільшенню числа користувачів цих технологій. А глобальна, практично ніким не контрольована, система Інтернет стала тією сферою, де злочинність росте найбільш швидкими темпами на планеті [6, с. 173].

Поява таких специфічних проблем, що раніше не стояли так гостро для правоохоронних органів, спричиняє цілий ряд задач комплексного характеру, вирішуваних за допомогою реформування, удосконалення діяльності, організації спеціальних структур, змін у системі підготовки кадрів, у тому числі – у системі криміналістичної підготовки слідчих.

Незважаючи на існуючі проблеми, даний напрямок продовжує розвиватися. Нормативно-правову базу такої роботи складають Закони України «Про національну програму інформатизації» [1] і «Про Концепцію національної програми інформатизації України» [2], а також «Концепція розвитку системи інформаційного забезпечення органів внутрішніх справ України на 2001–2005 роки» і «Програма комп'ютерного інформаційного забезпечення установ МВС України». Практично в усіх відомствах юридичного профілю розроблені і прийняті концепції і програми інформатизації. Такі документи існують у

Міністерстві юстиції України, Генеральній прокуратурі, МВС, Конституційному Суді, Верховному Суді, Вищому Арбітражному Суді.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про національну програму інформатизації» // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 27-28. – С. 181.
2. Закон України «Про Концепцію національної програми інформатизації України» // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 27-28. – С. 182.
3. Біленчук П.Д. Криміналістика (криміналістична техніка): Курс лекцій / К82 П.Д. Біленчук, А.П. Гель, М.В. Салтевський, Г.С. Семаков. – К.: МАУП, 2001. – 216 с.
4. Жалдак М.И. Система подготовки учителя к использованию информационных технологий в учебном процессе / М.И. Жалдак. – М., 1989. – 48 с.
5. Хахановський В.Г. Організація підготовки фахівців по боротьбі зі злочинністю у сфері високих технологій / В.Г. Хахановський // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2001. – № 3. – С. 201–204.
6. Снігерьев О.П., Волкова Н.Л. До проблеми підготовки фахівців у галузі протидії комп'ютерній злочинності // Актуальні проблеми підготовки кадрів і роботи з персоналом оперативних служб міліції: Тези доп. Міжнар. наук.-практ. конференції. Ч. II – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2003. – С. 173-177.

Данильчук В.Г.

старший судовий експерт,

*Закарпатський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України*

ВИЗНАЧЕННЯ ДИСТАНЦІЇ БЛИЗЬКОГО ПОСТРІЛУ ПРИ СТРІЛЬБІ ІЗ САМОЗАРЯДНОГО МИСЛИВСЬКОГО КАРАБІНУ «ОП-СВТ» КАЛІБРУ 7,62X54R

Аналіз слідчої і експертної практики показує, що при розслідуванні кримінальних правопорушень, скоєних із застосуванням вогнепальної зброї, нерідко виникає необхідність визначення дистанції близького пострілу.

Проблемі визначення дистанції пострілу з різних систем, моделей та зразків вогнепальної зброї в останні десятиліття приділяється все більше уваги.

Однак особливості морфології слідів близького пострілу із самозарядного мисливського карабіну «ОП-СВТ» калібру 7,62x54R до теперішнього часу не досліджувалися. У зв'язку з цим було проведено експериментальне дослідження з метою визначення даних особливостей.

Експериментальна стрільба здійснювалась із використанням трьох самозарядних мисливських карабінів «ОП-СВТ» калібру 7,62x54R із частково зношеними каналами стволів, мисливськими патронами калібру 7,62x54R з оболонковими кулями виробництва ЛПЗ «Луганського патронного заводу», в мішені з білої тканини. Стрільба здійснювалась на дистанціях від 0 см (упор) до 250 см.

Аналіз слідів близького пострілу, утворених із самозарядних мисливських карабінів «ОП-СВТ» калібру 7,62x54R, дозволив встановити наступні закономірності.

При пострілах з карабіну на дистанціях від 0 см (упор) і до 35 см, утворюються розриви тканини, які формуються газо-пороховим струменем та стовпом повітря який передує кулі. При цьому на дистанціях 0-25 см утворюються хрестоподібні та краплеподібні розриви з поширенням їх елементів в горизонтальній і вертикальній площинах. Довжина розривів від центру пошкодження до 110 мм (дистанція від 0 см до 2 см), до 120 мм (дистанція 3 см), до 165 мм (дистанція від 5 до 10 см), до 145 мм (дистанція 15 см), до 100 мм (дистанція 20-25см). На дистанціях 30-33 см розриви хрестоподібно-клаптеві або Т-подібні довжиною до 70 мм. На дистанції 35 см розриви Т-подібні довжиною 20-30 мм. Із дистанцій понад 40 см пошкодження утворюється безпосередньо самим снарядом (кулею).

Термічна дія порохових газів і зерен пороху, як правило, спостерігається на дистанціях до 5 см у вигляді слабовиражених ділянок опалення поверхневого шару ниток тканини.

Механічна дія порохових зерен, як правило, відсутня. В окремих випадках механічна дія порохових зерен у вигляді слабовиражених порушень ниток може спостерігатися на дистанціях від 3 см до 5 см.

Поясок обтирання починає проглядатися при стрільбі з дистанції понад 30 см. При цьому в більшості випадків по пояску обтирання можливо встановити кількість нарізів каналу ствола.

Кіптява пострілу з різним ступенем інтенсивності відкладається на відстанях до 50 см. В окремих випадках слабо виражене відкладення кіптяви пострілу може спостерігатися і на дистанціях до 60 см.

На дистанціях до 15 см кіптява відкладається у вигляді двох зон – центральної та периферійної. Відкладення в центральній зоні інтенсивне, в периферійній – меншої інтенсивності та відображається у формі островів та хмароподібної форми. Розміри центральної зони при пострілі в упор – до 35 мм, з дистанції 1 см – до 60 мм, з 3 см – до 70 мм, з 5 см – до 80 мм, з 7 см – до 110 мм, 10-15 см до 130 мм. На дистанціях понад 15 см межі між центральною і периферійною зонами не визначаються.

При стрільбі з дистанцій від упору і до 8 см у відкладені кіптяви проглядається малюнок у вигляді чотирьох променів краплеподібної форми, що розходяться від пошкодження. При пострілі в упор довжина променів до 60 мм, на дистанції 1 см довжина променів – до 65 мм, на дистанції 3 см – до 70 мм, 5 см – до 80 мм, 7 см – до 110 мм.

Зерна порошу спостерігаються на дистанціях від 1 см. На дистанціях 3-20 см спостерігаються поодинокі зерна порошу, на дистанціях понад 25 см і до 60 см більшість зерен порошу відкладаються у вигляді розрідженого осипу. Окремі зерна порошу спостерігаються і за межами осипу.

На дистанціях 60-80 см кількість зерен порошу незначна, на дистанціях 90-200 см спостерігаються поодинокі зерна порошу. На дистанціях понад 200 см зерна порошу не спостерігаються.

Виявлення за допомогою дифузно-копіювального методу гомогенного відкладення іонів міді можливо на дистанціях до 55 см.

В окремих випадках вкрай слабо виражене гомогенне відкладення може спостерігатися на дистанціях до 60 см. Гомогенне відкладення у вигляді двох зон (центральної і периферійної) спостерігається при стрільбі на дистанціях до 45 см.

Розміри гомогенного відкладення при стрільбі в упор до 30x38 мм, з дистанцій 1 см – до 50x55 мм, 5 см – до 80x85 мм, 10 см – до 130x140 мм, 15 см – до 155x160 мм, 20 см – до 125x130 мм, 25 см – 105x115 мм. На дистанціях понад 30 см зовнішні межі зон не визначаються, розмиті.

На дистанціях від 0 см до 15 см проглядається виражене відкладення металу у вигляді розбіжних від пошкодження чотирьох променів каплевидної форми. Довжина, променів при пострілах в упор до 55 мм, з дистанції 1 см – до 65 мм, 3 см – до 70 мм, 5 см – до 80 мм, 7 см – до

70 мм. На дистанціях 10-15 см відкладення слабовиражене з нечіткими межами.

На дистанціях 30-70 см основна маса точкових і дрібнозернистих відкладень локалізовано у вигляді осипу, дрібнозернисті відкладення переважають над точковими. На дистанціях 80-150 см вони розподілені відносно рівномірно. На дистанціях понад 150 см і до 250 см спостерігаються поодинокі відкладення.

Результати експериментальних досліджень дозволили встановити морфологічні характеристики слідів із самозарядного мисливського карабіну «ОП-СВТ» калібру 7,62x54R на дистанціях від 0 см (упор) і до 250 см, що надасть істотну допомогу при визначенні дистанції пострілу при стрільбі з даної зброї.

Список використаних джерел:

1. Никитин И.И., Резван А.П., Чулков И.А. Сравнительные характеристики следов близкого выстрела при стрельбе из 7,62 мм автомата Калашникова (АКМ) и 7,62 мм самозарядного карабина Симонова // Судебная экспертиза. 2012. № 1(29). Волгоград: ВА МВД России.

2. Латышов В.И., Чулков И.А. Характеристики следов близкого выстрела при стрельбе из 9-мм пистолета ГШ-18 // Судебная экспертиза. 2013. № 2(34). Волгоград: ВА МВД России.

3. Визначення відстані пострілу при стрільбі з газових пістолетів і револьверів: Метод. рекомендації. / А.В. Кофанов, В.В. Назаров. – К.: Знання України, 2008. – 59 с.

Жеребак В.С.

*завідувач відділу біологічних досліджень та обліку,
Закарпатський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України*

СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ МОЛЕКУЛЯРНО-ГЕНЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ БІОЛОГІЧНИХ СЛІДІВ ЛЮДИНИ

Одне з найважливіших наукових досягнень у галузі криміналістичної ідентифікації останніх трьох десятиліть полягає в розробленні А. Джеффрісом та впровадженні в середині 80-х р.р. ХХ ст. у практику розкриття й розслідування злочинів методів дослідження

дезоксирибонуклеїнової кислоти (далі – ДНК). І. Перепечина справедливо вказує, що «це незрівнянно розширило можливості генетичної ідентифікації людини, перевівши завдання індивідуалізації зі сфери теоретичних абстракцій у реалії криміналістичної практики [1, с. 284-285]. Значних успіхів у цій галузі досягнуто перш за все завдяки використанню молекулярної біології. Багато з помітних досягнень, які ми бачимо зараз у криміналістиці та біологічних науках, залежать від знань про структуру ДНК та геном людини.

Молекула ДНК зберігає притаманну їй індивідуальну специфічність, в будь-якій клітині організму, що містить ядро (є однаковою лише в монозиготних близнюків за умови відсутності мутацій) і незмінна протягом усього життя людини. Тому при проведенні ДНК-аналізу можна встановити певну кількість ознак, що дозволяють із високим ступенем вірогідності (99,9 %) встановити походження біологічних слідів людини від конкретної особи, а також біологічну спорідненість. Крім цього, метод ДНК-аналізу дозволяє встановлювати статеву належність об'єктів, що досліджуються.

На сьогоднішній день молекулярно-генетична ідентифікація являє собою принципово новий тип наукового знання, що відкриває надійні перспективи для вирішення ідентифікаційних задач у кримінальному процесі та розвитку доказової бази, і має низку переваг перед традиційними серологічними методами дослідження біологічних слідів людини, а саме:

- наявність молекули ДНК в кожній клітині організму людини, що містить ядро;
- підвищена стійкість структури молекули ДНК до дії фізико-хімічних чинників навколишнього середовища;
- відсутність впливу предмета-носія;
- можливість встановлення факту змішування біологічного матеріалу від двох та більше осіб;
- можливість дослідження мікрослідів;
- можливість диференціації змішаних слідів (наприклад, сперми та епітеліальних клітин потерпілої у розслідуванні злочинів при зґвалтуваннях);
- високий ступінь ймовірності висновків щодо належності слідів певній особі;
- надійність і наочність висновку експерта при розгляді в суді.

Об'єктом молекулярно-генетичного дослідження може бути ДНК, отримана з крові, виділень (сперми, букального та іншого епітелію тощо), волосся (при наявності в ньому волосяної цибулини з піхвовими оболонками), а також з фрагментів органів і тканин організму людини. Зрізане волосся, сеча та піт непридатні для дослідження даними методами, тому що не містять клітин з ядерною ДНК.

За допомогою сучасних наборів реагентів, можливе виділення ДНК з різних органів та тканин (кісток) людського організму (наприклад при виявленні розчленованих, скелетованих або обвуглених трупів), що дозволяє на даний час встановлювати генетичні ознаки кісток в 95% випадків.

На сьогоднішній день в Експертній службі МВС України апробована методика, що дозволяє при виявленні 2-5 та більше папілярних ліній, на яких не відобразилося окремих ознак, дослідити наявність епітеліальних клітин та встановити їх ДНК профіль [2, с. 45]. Цей метод дослідження дозволяє встановлювати ДНК-профіль слідів пальців рук після обробки об'єктів-слідоносіїв певними дактилоскопічними порошками (форсуночною сажею та окисом цинку, а також розчином чотирьохокису рутенію та ін.).

При проведенні судової молекулярно-генетичної експертизи широко використовують метод ДНК, заснований на вивченні індивідуалізуючих властивостей поліморфних локусів ДНК. Так, одним із напрямків використання аналізу поліморфізму мікросателітних послідовностей є вирішення питання щодо спірного походження дітей. Як правило, воно призначається у цивільних справах. Проте в експертній практиці зустрічаються випадки, коли необхідність визначення можливості походження дитини від конкретної особи виникає у зв'язку із злочинами.

До найбільш типових можна віднести такі ситуації:

- встановлення батьківства у випадках згвалтування, яке спричинило вагітність потерпілої (з наступними пологами або передчасним перериванням вагітності);
- встановлення материнства в експертизах у справах дітовбивства;
- визначення можливості походження дитини від конкретних осіб у випадку підміни, крадіжки дітей незалежно від часу скоєння злочину.

Необхідно відмітити, що поряд з традиційним методом дослідження ядерної ДНК також проводяться дослідження мітохондріальної ДНК, яка дозволяє вирішити завдання молекулярно-генетичної експертизи щодо встановлення біологічної спорідненості. Цінність даного методу полягає

у його ефективності при дослідженні малої кількості деградованої ДНК, виділень та сильно пошкоджених об'єктів, дослідження яких традиційними методами є неможливим. Властивості мітохондріальної ДНК дозволяють вирішувати питання родинної спорідненості, наприклад, між братом та сестрою, бабусею, рідними по материнській лінії. Такі дослідження ще з 2015 року проводять у відділі біологічних досліджень ДНДЕКЦ МВС України із застосуванням приладу, який дозволяє секвенувати (розділяти) повний мітохондріальний геном людини.

Чоловічий та жіночий каріотиби людини відрізняються між собою статевими хромосомами. Оскільки чоловічий каріотип людини має свою унікальну статеву Y-хромосому зі своїм індивідуальним набором алелів, то молекулярно-генетичне дослідження цієї хромосоми проводять для встановлення спорідненості по чоловічій лінії. Також типування Y-хромосоми може бути використане для специфічного типування «чоловічого» компоненту в «змішаних» слідах (наприклад при згвалтуваннях).

Індивідуальність і стійкість генетичних характеристик кожної особи сприяють не тільки подальшому розвитку методик ідентифікаційних досліджень, але і вирішенню інших завдань криміналістики та кримінально-процесуальної практики. Вони дозволяють удосконалювати практику криміналістичної реєстрації, узявши за основу принципи встановлення ДНК-профілів слідів, зразків осіб та розробки криміналістичних обліків.

Крім того, КПК України (ст. 69) регламентує, що експерт зобов'язаний забезпечити збереження об'єкта експертизи. У зв'язку із вказаним постає питання формування архіву ДНК-досліджень. ДНК-архів необхідний, перш за все, для проведення повторної експертизи надісланих для аналізу біологічних зразків. Особливої актуальності набуває архівування біологічного матеріалу у випадках кримінальних злочинів.

З метою підвищення ефективності використання результатів судової молекулярно-генетичної експертизи керівництвом МВС України та Генеральної прокуратури України в 2000 році було прийнято рішення про формування в ДНДЕКЦ МВС України криміналістичного банку даних результатів ДНК-аналізу за нерозкритими злочинами на статевому ґрунті (вбивства із згвалтуванням). На сьогодні в ДНДЕКЦ МВС України функціонує банк даних результатів ДНК-аналізу біоматеріалу,

вилученого з місць нерозкритих злочинів, зразків підозрюваних/обвинувачених, а також біологічних зразків невстановлених тіл загиблих, безвісти зниклих осіб та їх родичів з метою подальшої перевірки в автоматичному режимі та ідентифікації особи.

Автоматизований облік генетичних ознак людини призначений для:

- встановлення осіб, які залишили біологічні сліди, що вилучені за фактами вчинення нерозкритих злочинів;
- встановлення фактів залишення однією особою слідів біологічного походження при вчиненні різних злочинів;
- ідентифікації невпізнаних трупів;
- розшуку безвісти зниклих осіб.

Оперативно-пошукові колекції формуються з ДНК-профілів:

- осіб, які підозрюються або звинувачуються в учиненні злочинів, узятих під варту, засуджених у випадку їх добровільної згоди;
- біологічних слідів, вилучених при оглядах місць події, у тому числі за фактами безвісного зникнення осіб, проведення інших слідчих дій та оперативно-розшукових заходів;
- невпізнаних трупів;
- родичів безвісти зниклих осіб.

Молекулярно-генетичний аналіз ДНК – лише один з етапів ідентифікації, і для винесення остаточного результату необхідний статистичний аналіз одержаних даних, особливо важливий при збігу генотипів злочинця і підозрюваного, адже в цьому випадку йдеться деколи про людське життя. Для ймовірно-статистичної оцінки результатів ідентифікаційної значимості сукупності встановлених генетичних ознак необхідні величини частот їх зустрічаємості. На сьогодні саме цей метод дослідження є одним із найбільш перспективних напрямків розвитку судових експертиз, а його результати є достатньо надійним доказом причетності до злочину конкретної особи. Завдяки своїм унікальним можливостям молекулярно-генетичний аналіз ДНК став потужним інструментом у розслідуванні кримінальних проваджень.

Таким чином, ефективність позитивного вирішення кожного кримінального провадження по боротьбі зі злочинністю як на побутовому, так і на загальнодержавному рівні залежать від результативності роботи правоохоронних органів, підвищити яку можливо лише за умов постійної взаємодії та координації зусиль оперативних, слідчих підрозділів і експертної служби МВС України. Міжнародне співробітництво щодо обміну ДНК-профілями між

європейськими країнами дозволить удосконалити міжнародне поліцейське співробітництво.

Список використаних джерел:

1. Перепечина И. ДНК-идентификация как новая отрасль криминалистической техники в контексте криминалистической дидактики. *Криминалистика и судебная экспертиология: наука, обучение, практика XI*: сб. науч. статей. Вильнюс, 2015. С. 284-292.

2. Петричук С.В. Особливості призначення та проведення молекулярно-генетичної експертизи. *Сучасні криміналістичні експертизи в розслідуванні злочинів* : матеріали кругл. столу. м. Київ, 25 лютого 2015 р. Київ, 2015. С. 45-48.

Караченцева Є.В.

студентка,

Донецький національний університет

КОМУНІКАТИВНІ ВІДНОСИНИ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА, МОВЛЕННЄВИЙ ВПЛИВ ТА МОВЛЕННЄВІ МАНІПУЛЯЦІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Метою здійснення комунікації на етапі досудового слідства є отримання інформації, яка необхідна для розслідування справи, зокрема, з таких джерел, як допит свідків і допит підозрюваних у скоєнні злочину. Проблемним у юридичній науці залишається наявність мовленнєвого впливу та мовленнєвої маніпуляції за допомогою лінгвістичних та мовленнєвих засобів з боку органів дізнання та досудового слідства на показання свідків, підозрюваних потерпілих на стадії досудового розгляду справи.

Для висвітлення проблеми були досліджені роботи таких науковців: Л.В. Павліченко, О.М. Гончарової, Ю.В. Щипіцина, О.В. Оленюк, Т.В. Стасюк, В.В. Фунікової, А.С. Токарської, В. Пушкеш та інших.

Комунікативні відносини та етапі досудового розслідування передбачають можливість отримати якомога більше інформації від опитуваного про скоєний злочин або навіть, за можливості, примусити підозрюваного зробити зізнання у скоєнні злочину, встановити, чи є інформація, яку повідомляє опитуваний, правдивою, і в разі, коли

повідомлена інформація не видається правдивою, сприяти тому, щоб опитуваний почав говорити правду [1, с. 152].

Яскравим проявом таких слідчих дій є використання під час допиту навідних запитань та застосування психологічного примусу за допомогою мовленнєвого впливу та маніпуляції. О.М. Гончарова вказує на сучасну проблему використання красномовства для здійснення маніпуляції «оратори намагаються максимально експлуатувати емоції і почуття слухачів для досягнення своєї мети» [2, с. 36].

Як зазначає Ю.В. Щипіцина, маніпуляція – це різновид прихованого мовленнєвого впливу, спрямоване до досягнення власної мети суб'єкта впливу, яка не збігається із намірами і суперечать бажанням та інтересам об'єкта впливу [3, с. 386].

Так О.В. Оленюк говорить про те, що поняття мовленнєвий вплив та маніпуляцію слід розмежовувати. Під час здійснення мовленнєвого впливу адресат завжди свідомий меті адресанта, тоді як маніпуляція – це свідомий вплив на людину з метою підштовхнути її зробити щось (повідомити інформацію), всупереч своєму власному бажанню, думці, початковому намірі [4, с. 237].

Т.В. Стасюк зазначає, що маніпуляція призводить не тільки для отримання потрібної інформації. В основі мовного маніпулювання – властивість мови не тільки відображати свідомість, але й активно впливати на неї [5].

Таким чином, у ході аналізу мовного матеріалу було виявлено такі специфічні риси дискурсу досудового слідства: нерівні статуси й нерівні права учасників, добровільність і примусовий характер участі у допиті, підготовленість і спонтанність комунікативної діяльності, конфліктна спрямованість [6, с. 135].

Намагання врегулювати на законодавчому рівні мовленнєві маніпуляції органів досудового розслідування були передбачені у ст. 143, 167, 171 раніше чинного КПК України, за яким заборонялося ставити запитання, у формулюванні яких міститься відповідь, частина відповіді або підказка до неї (навідні запитання) [7].

Науковці вказують на проблеми застосування даної норми права на практиці. Виходячи з відносно вільного формулювання цього поняття, його значення є дискусійним. На сьогодні в криміналістиці та юридичній психології не існує єдиної позиції щодо того, які запитання за своєю сутністю є навідними. Як переконує О.В. Фунікова, «унаслідок гнучкої лінгвістичної й психологічної структури запитання встановити межі,

у яких запитання може вважатися припустимим, а в яких – навідним, складно. У літературі неодноразово наголошувалося на тому, що те саме запитання, поставлене у певній ситуації, може бути і нагадувальним, і деталізуючим, і навідним» [8, с. 102].

Чинний КПК України на сьогоднішній день не передбачає аналогічної норми права, а поділяє докази на допустимі і недопустимі. Знову ж таки не вказує, що навідні запитання є недопустимими доказами [9].

Робимо висновок, що вказана сфера законодавчо не регламентується і не може ніяким чином контролюватися, на перевагу диспути у судовому засіданні адвоката та прокурора.

Вчені намагаються знайти рішення для врегулювання комунікативного процесу на стадії досудового розгляду.

Як зазначає А.С. Токарська, з одного боку, спостерігається конституювання комунікації як основного джерела правотворення, а з іншого, – зростає суспільна необхідність правового регулювання самих комунікативних відносин. Останнє передбачає створення системи вимог до комунікативного процесу в ході досудового слідства. До таких вимог дослідниця відносить: а) суверенності особи як суб'єкта комунікації; б) консенсуальності; в) правової гарантованості свободи комунікації в рамках збереження та не порушення комунікативних прав та свобод іншої особи, що і має бути покладено в основу досягнення компромісних рішень під час досудового слідства [10, с. 160].

Так, В. Пушкаш вважає, що потрібно застосовувати комунікативні дії досягнення компромісу. Адже це не лише акти мовленнєво-мисленнєвого морального вчинку, а й, насамперед, знання способів досягнення синергетичної рівноваги у процесі самоорганізації всього суспільства, діалогом між владою і народом, окремими суб'єктами права. вчинення визнаних протиправних дій. Науковець пропонує законодавчо закріпити поняття «компромiс». І дає визначення таким чином: «Компромiс на досудовому слідстві – це угода між учасниками досудового слідства (а саме між слідчим та потерпілими, підозрюваними, обвинуваченими, свідками) на підставі взаємних поступок, укладання якої відбувається у порядку, врегульованому нормами кримінального і кримінально-процесуального законодавства, морально-етичними правилами, із використанням криміналістичних прийомів з метою вирішення завдань кримінального судочинства» [11, с. 340].

З вищезазначеного можна зробити такі висновки:

1) Мовленнєвий вплив та мовленнєва маніпуляція – це різні категорії. Мовленнєвий вплив органів досудового розслідування при допиті свідків, підозрюваного, потерпілого сприяє розслідуванню справи і направлення її у вірне русло, а мовленнєві маніпуляції мають неправомірний характер і ведуть до порушення прав, свобод та законних інтересів учасників досудового розслідування.

2) Постає питання законодавчого врегулювання діяльності органів досудового розслідування у комунікативних відносинах під час проведення слідчих дій.

3) Проблема визначення категорій мовленнєва маніпуляція, для того щоб чітко встановити допустимі мовленнєві засоби, які застосовуються органами досудового слідства.

Список використаних джерел:

1. Павліченко Л.В. Специфіка сучасного англомовного правничого дискурсу в контексті розгляду матеріалів досудового розслідування / Л.В. Павліченко // Мовні і концептуальні картини світу. – Вип. 37. – 2011. – С. 152–159.

2. Гончарова О.М. Риторика як вербальна маніпуляція: становлення саморефлексії / О.М. Гончарова // Культура і сучасність. – № 2. – 2010. – С. 34–40.

3. Щипіцина Ю.В. Маніпулятивні риси мовленнєвого впливу в текстах етичних кодексів. / Ю.В. Щипіцина // Збірник наукових праць КПНУ ім. Івана Огієнка. – Вип. 6. – Ч. 2. – С. 384–392.

4. Оленюк О.В. Вивчення стратегій маніпуляційного впливу в рамках лінгвістичних дисциплін / О.В. Оленюк // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. – 2007. – С. 236–240.

5. Стасюк Т.В. Високі технології мовного впливу: лексико-граматичне кодування інформації та її семантична обробка / Т.В. Стасюк // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrmova.com.ua/2009/Artcl_35.pdf

6. Павліченко Л.В. Комунікативні стратегії тактики випитування інформації (на матеріалі англомовного дискурсу досудового слідства) / Л.В. Павліченко // Мовні і концептуальні картини світу. – Вип. 39. – 2011. – С. 135–139.

7. Закон України: Кримінально-процесуальний кодекс України від 12.01.1961 / Відомості Верховної Ради УРСР. – 1961 р. – № 2. – Стаття 15.

8. Фунікова О.В. Проблема навідних запитань у тактиці слідчих дій / О.В. Фунікова // Теорія та практика судової експертизи та криміналістики. – Вип. 10. – 2010. – С. 100–105.

9. Закон України: Кримінальний процесуальний кодекс України від 25.05.2012 // Офіційний вісник України. – 2012 р. – № 37. – Стор. 11. – Стаття 1370. – Код акту 61601/2012.

10. Токарська А.С. Засоби масової комунікації як спосіб удосконалення правової комунікативної діяльності // Теле- та радіожурналістика. – 2010. – Вип. 9. – С. 158–164.

11. Пушкач В. Теоретична модель підготовки правників у галузі лінгвоюристики / В. Пушкач // Вісник Львів. ун-ту. Серія філол. – Вип. 50. – 2010. – С. 339-341.

Сливка І.Ю.

старший судовий експерт,

Закарпатський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр

Міністерства внутрішніх справ України

ЗНАЧЕННЯ УЗОРУ ШАЛАМАХА ЯК ОКРЕМОЇ ОЗНАКИ В ТРАСОЛОГІЧНІЙ ЕКСПЕРТИЗИ

Одним із найбільш поширених підвидів судової трасологічної експертизи є експертиза слідів взуття. Найчастіше на вирішення такої експертизи ставляться питання щодо ідентифікації конкретного взуття за слідом, який вилучений при огляді місця події. Категоричний позитивний висновок такої експертизи може стати важливим доказом у судовому провадженні та свідчити про присутність особи, якій належить взуття, на місці події. Для того щоб ідентифікувати певне взуття експерт повинен порівняти ознаки у сліді низу взуття та в наданому взутті (або в експериментальних зразках). Як відомо, спочатку порівняння проводиться за загальними ознаками, а потім – за окремими. Порівняння ознак відбувається за їх за формою, розмірами та взаєморозташуванням. У випадку співпадіння загальних ознак експерт повинен перейти до порівняння окремих ознак. Як зазначає Пророков І.І. в своїй книзі [1], окремі ознаки у слідах взуття діляться на три групи: 1) ознаки, які виникли в процесі виготовлення взуття; 2) ознаки, які виникли в процесі зносу (експлуатації) взуття; 3) ознаки, які виникли в процесі ремонту взуття. Також Пророков І.І. надає орієнтовний перелік вищезазначених ознак. Проте жоден перелік окремих ознак не може бути вичерпним, оскільки окремі ознаки зазвичай виникають випадково і тому неможливо передбачити усі їх комбінації.

У зв'язку з цим пропонуємо розглянути окрему ознаку, яка досить широко освітлена в зарубіжній літературі та використовується при проведенні трасологічних експертиз за кордоном, але яка не описана у вітчизняній фаховій літературі, а саме узор Шаламаха (з англійської «Schallamach pattern»).

Адольф Шаламах (1905-1997) – вчений з Британської асоціації виробників гумових виробів (British Rubber Producers' Research Association), відомий завдяки новаторському розумінню механізмів тертя гуми. Шаламах вивчав діелектричні властивості еластомерів, займався дослідженням властивостей тертя та стирання гуми. Також, Адольф Шаламах займався спостереженнями за появою «хвиль відшарування» під час експериментів з стиранням гуми. Він дав пояснення цим хвилям з точки зору пружної нестабільності поверхні еластомеру [2]. В подальшому вищезазначені хвилі були названі в його честь.

Узор Шаламаха (або хвилі Шаламаха) виникають в результаті постійної пружної деформації гуми під дією ваги. У зв'язку з тим, що переважна більшість підосв взуття виготовлена з гуми, дане явище може бути застосовано і може бути корисним при проведенні ідентифікаційної трасологічної експертизи. Після дослідження процесу виникнення даного узору його почали використовувати в криміналістиці.

Узор Шаламаха – ознака підосви взуття, яка виникає, коли взуття неодноразового стикається з поверхнею. За своїм характером, дана ознака відноситься до окремих експлуатаційних ознак взуття, оскільки виникає в процесі носіння (експлуатації) взуття. Узор Шаламаха має вигляд переривчастих ліній («хвиль»), які мають розгалуження та здвоєння та які візуально дещо схожі на папілярний узор (рис. 1).

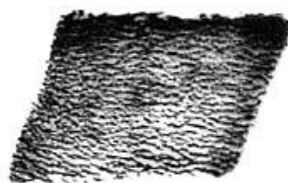

Рис. 1. Загальний вигляд узору Шаламаха [3]

Як стверджують британські дослідники Девіс і Кілі [4], узор Шаламаха спостерігається в основному в області пальців ноги і п'ят підосви, узор перпендикулярно орієнтований відносно осі підосви взуття і не залежить від дизайну підосви. Відстань між лініями (гребнями) в узорі Шаламаха коливається від 0,05мм до 0,5 мм.

Як стверджується в цьому дослідженні, узор Шаламаха починав з'являтися на двох підошвах після носіння не менше 9 годин, а також почав повністю змінюватися через 6 годин носіння на одній підошві та 16 годин носіння на другій підошві.

Як стверджують Тарт М.С., Дауні Е.Д., «цей узор змінюється протягом 48–50 годин безперервного носіння взуття» [5].

Крім цього, в процесі порівняння узорів на різних підошвах було встановлено, що узори Шаламаха різні на різних підошвах. Ця обставина має особливе значення при ідентифікації взуття за слідом.

У випадку, якщо на стадії роздільного дослідження при проведенні трасологічного дослідження на підошві взуття буде виявлена така ознака, то доцільно:

1) описати розташування даної ознаки на підошві взуття;

2) описати загальний вигляд ознаки (для прикладу, «в сліді наявні ломані та хвилясті лінії, які орієнтовані переважно перпендикулярно відносно осі підошви, лінії товщиною від ___ мм до ___ мм, відстань між лініями від ___ мм до ___ мм. На лініях наявні розгалуження та здвоєння»);

3) проілюструвати висновок експерта збільшеним зображенням даної ознаки.

На стадії порівняльного дослідження, в процесі порівняння вищеописаного узору в сліді та в експериментальному відтиску доцільно:

1) порівняти розмірні характеристики узору (а саме товщину ліній та відстань між лініями), його локалізацію;

2) порівняти деталі узору Шаламаха (розгалуження, здвоєння тощо) – необхідно встановити, чи всі деталі у обох порівнюваних узорів збігаються за наявністю, видом, відносним розташуванням. Для цього, перш за все, необхідно знайти такі деталі (розгалуження лінії, здвоєння лінії, тощо) і перевірити, чи однаково вони розташовані. Доцільно вести підрахунок кількості гребенів узору Шаламаха між деталлю, що перевіряється, й іншою, положення якої відоме. Враховуються також і координати розташування деталі, що перевіряється, стосовно попередньої (вище, нижче, правіше, лівіше). Проте, однакове розташування однойменних деталей у порівнюваних узорах недостатнє для висновку про збіг узорів. Для такого висновку необхідно, щоб ці деталі були однакові, тобто збігалися не тільки за видовою приналежністю, але й за особливостями будови.

Як стверджують Девіс і Кілі, «з 258 експертиз слідів взуття, зроблених Криміналістичною лабораторією столичної поліції (Metropolitan Police Forensic Science Laboratory) з 1991 по 1994 рік, у 28 з них використовувався узор Шалламаха».

В тому ж дослідженні автори зазначають «...якщо такий узор наявний у сліді низу взуття, що був вилучений при огляді місця події і такий же узор наявний на підшві взуття підозрюваного (за умови, що взуття було вилучено протягом короткого періоду часу) це є вагомим доказом на підтримку позитивної ідентифікації» (рис. 2, 3).

Рис. 2. Збільшене зображення узору в сліді низу взуття, який був вилучений при огляді місця події

Рис. 3. Збільшене зображення узору в експериментальному відтиску взуття, яке було надано для дослідження

Проте слід пам'ятати, що у зв'язку з нетривалим ідентифікаційним періодом узору Шаламаха, при наявності розбіжності у розмірних характеристиках (наприклад, різна товщина гребенів в узорі або різна відстань між ними) не можна одразу формулювати висновок про те, що слід залишений іншим взуттям. При цьому варто установити скільки часу пройшло між вчиненням злочину і вилученням взуття у підозрюваної особи, задля чого експерт може заявити клопотання про надання додаткової інформації.

Отже, як свідчить досвід іноземних вчених, узор Шаламаха є окремою ознакою, яку можна використовувати в процесі ідентифікації взуття.

Однак використання даного методу не завжди є можливим, у зв'язку з тим що ідентифікаційний період узору Шаламаха є нетривалим, а також тим, що дані сліди зазвичай утворюються лише на гладких поверхнях, а при виявленні таких слідів необхідно використовувати дрібнодисперсні порошки.

Також залишається відкритим питання щодо ідентифікаційної значимості такої ознаки (низька чи висока ідентифікаційна значимість).

Тому використання узору Шаламаха при проведенні трасологічних експертиз потребує подальшого вивчення та експериментів.

Список використаних джерел:

1. Пророков И.И. Криминалистическая экспертиза следов. – Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1980.
2. Adolf Schallamach [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Adolf_Schallamach (дата звернення: 21.10.2019).
3. The Forensic Analysis of Footwear Impression Evidence [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://archives.fbi.gov/archives/about-us/lab/forensic-science-communications/fsc/july2009/review> (дата звернення: 21.10.2019).
4. Davis, R. J. and Keeley, A. Feathering of footwear, *Science & Justice* (2000) 40:273–276.
5. Tart, M. S., Downey, A. J., Goodyear, J. G., and Adams, J. Unpublished report. *The Appearance and Duration of Feathering As a Feature of Wear*. FSS Report No. RR 786. Forensic Science Service, Birmingham, England, August 1996, 1–11.

Наукове видання

**СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ
НА РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА**

**МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: В. Удовиченко

Контактна інформація організаційного комітету:
73005, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 31.10.2019. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 5,81. Тираж 100. Замовлення № 1019/33.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
Україна, м. Херсон, вул. Паровозна, буд. 46-а
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.